

hereses aduersus catholicam fidem exorte. & ab apostolis & sanctis patribus uel conciliis prædampnatæ. quæ dum in multis erroribus diuerse inuicem sibi dissentiunt, communi tamen nomine aduersus ecclesiam dei conspirant. Sed & quicumque aliter scripturam sacram intelligit, quàm sensus spiritus sancti flagitat. a quæ cõscripta est, licet de ecclesia non recesserit, tamen hereticus appellari potest.

Expliciunt capitula libri Secundi.

Incipiunt capitula libri Tercij.

QVID EOS SCIRE ET HABERE CONVENIAT. QUI AD SACRVM ORDINEM ACCELERE VOLVNT. Ca. I.

Institutio ergo ecclesiastica, qualiter ad diuinum officium instrui oporteat sanctissimum ordinem clericorum multimoda narratione declarat, quia & scientiæ plenitudinem, & uirtutis rectitudinem, et eruditionis perfectionem maxime eos habere decet, qui in quodam culmine constituti, gubernaculum regiminis in ecclesia tenent. Nec enim eis aliqua eorum ignorare licet, cum quibus uel se uel subiectos instruere debent idest scientiam sanctarum scripturarum, puram ueritatem hystoriarum, modos tropicarum locutionum, significationem rerum mysticarum, utilitatem omnium disciplinarum, honestatem uitæ in probitate morum, elegantiam in prolatione sermonum, discretionem in exhibitione dogmatum, differentiam medicaminum, contra uarietatem egritudinum. Hæc ergo qui nescit, non dico aliorum, sed nec suam bene potest disponere utilitatem, ac ideo necesse est, ut futurus populi rector dum uacat, paret sibi ante arma, in quibus postmodum hostes fortiter superet, & gregem sibi commissum oportune defendat, Turpe

bona pastor
f. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

est enim tunc primus quemlibet
debet pastor conuersos docere.
magister pondus habere, qui non
filius potens est illud dicitur. A
ma. tu. prius in me meliora
ego potestale magister quia
quandocumque est in me in a
cogitationum ruita. occulora
bos alterum. Ex me lege qui
precepto oportere. cordis se
mentum. dum qui pignorum
relicti carnis erubescunt. Nam se
fatum ecclesiam sola ambone
non. ut. ueritate ueritate prius
primus in eius rebus. prima
ceteros oportere. quod. quoniam
cuius minister de quæ tantum
ad humilitatis magisterium. et
Quos contra dominus propheta
reprobatum et ino. ex me. prius
dicunt. Ex se me. et non. ex
regere. qui nullis suis. uiribus
uocata. de sua cupiditate. accenti
non plus quam alle. equum. et
interponit. et nescit. quia quoniam
prius per iudicium reproborum
reprobantia uoce ueritatis in
reprobantur. Ipsi pastor es. igno
re. legem nescierunt me. Nescit
non. si nescire se. prius nescit. a dno
digne. a dno. dno nescit. a dno
prius. quis autem ignorat. igno
prius. imperia meritis. cog
reprobantia. sua culpa. et
in. iudicio. agi. ut. cogit

est enim tunc primum quemlibet uelle discere. dum debet (pastor constitutus) docere. & periculosum est eum magisterij pondus subire. qui non scientie presidio sustentus. potens est illud sufferre. Nulla ars doceri presumat. nisi prius intenta meditatione discat. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur? quando ars est artium. regimen animarum. Quis autem cogitationum vulnera. occultiora esse nesciat vulneribus uiscerum? Et tamen sepe qui nequam spiritualia precepta cognouerunt. cordis se medicos profiteri non metuunt. dum qui pigmetorum uim nesciunt. uideri medici carnis erubescunt. Nam sunt nonnulli. qui intra sanctam ecclesiam sola ambitione honoris culmen appetunt. atque attestate ueritate prias salutationes in foro. primos in cenis recubitos. primas in conuentionibus cathedras querunt. qui susceptum cure pastoralis officium ministrare digne tanto magis nequeunt. quanto ad humilitatis magisterium ex sola elatione puenerunt. Quos contra dominus per prophetam querit dicens. Ipsi regnauerunt et non ex me. principes extiterunt & ego ignorauit. Ex se namque et non ex arbitrio summi rectoris regnant. qui nullis fultis uirtutibus nequaquam diuinitus uocati. sed sua cupidine accensi. culmen regiminis rapiunt plus quam assequuntur. quos tamen internus iudex prouehit. et nescit. quia quos pmittendo tolerat. profecto per iudicium reprobationis ignorat. Pastorum ergo imperitia uoce ueritatis increpatur. cum per prophetam dicitur. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. tenentes legem nescierunt me. Nescire ergo se ab eis quirit ueritas. & nescire se principatum nescientium prestat. quia profecto hij que sunt domini nesciunt. a domino nesciunt. Paulo attestate quait. Si quis autem ignorat. ignorabit. Que nimirum pastorum sepe imperitia meritis congruit subiectorum. quamuis lumem scientie sua culpa exigente non habeat. districto tamen iudicio agit. ut per eorum ignorantiam hij etiam qui

capitulum lib^o Ter^o.
 RE ET HABERE CONVENI
 CRVM ORDINEM ACCEDE
 Ca. I.
 ergo ecclesiastica. qualiter ad dei
 uum in traui oportet sanctissime
 clericorum modum a narratione
 quia di sciens plenitudinem. si e
 uationis perfectionem maxime
 uum in quodam culmine confutur
 minis in ecclesia tenent. Nec enim
 uorare debet. cum quibus uel se ual
 debent id est scientiam iudicium
 ueritatem hyphoriarum. modis
 uum. hignificationem rerum m
 uum. hignificationem rerum m
 uum. eleganziam in prolatione le
 uum. contra ueritatem egrindunt
 uum dico aliorum. sed nec sum
 uum ualorem. ac ideo necesse est
 uum dum uacat. paratibi ante
 uum hortes ueriter superet. T
 uum. oportet defendat. T

sequuntur offendāt. Hinc nāq; in euangelio per semet
ipsam ueritas dicit. Si cecus ceco ducatum preestet abo
in foueam cadunt. Et sunt nonnulli qui solerti cura spi
ritalia precepta perscrutantur, sed que intelligēdo per
netrāt, uiuendo conculcant, repente docent que non
opere sed meditatione didicerunt, & quod uerbis pre
dicāt, moribus impugnāt. Vnde fit ut cum pastor per
abrupta graditur, ad precipitium grex sequat. Hinc
namq; per prophetam dominus contra contemptibile
pastorum sententiam queritur dicens. Cum ipsi limpi
dissimam aquam biberetis, reliquam pedibus uestris
turbabatis, & oues mee q̄ conculcata pedibus uestris
fuerant pascebantur, & que pedes uestri turbauerunt
hec bibebant. Aquam quippe limpidissimam pastores
bibunt, cum fluēta ueritatis recte intelligētes hauriūt;
sed eandem aquam pedibus turbare, est sanctę medi
tatiōis studia male uiuēdo corrūpere. Aquam scilicet
eorum pedibus turbatā oues bibūt, cum subiecti que
nō sectātur uerba que audiūt, sed ea sola que cōspiciūt
exempla prauitatis imitātur. Hic rursus dñs p̄ prophe
tam dicit. Facti sunt dñi Iſrahel i offēdiculū iniquitatis.
Nemo quippe amplius in ecclesia nocet, quam qui
peruerse agēs nomē uel ordinem sanctitatis habet. Re
fugerēt autem indigni quiq; tāti reatus pōdera, si ueri
tatis sentētiā sollicita cordis aure pensarent qui ait.
Qui scandalisauerit unum de pusillis istis, melius erat
ei ut ligaretur mola asinaria in collo eius, & proicerēt
in profundum maris. Per molā quippe asinariā, secula
ris uitę circuitus & labor exprimitur, & profundum
maris, extrema dāpnatio designatur. Qui ergo sc̄itas
specie deductus, uel uerbo, uel exemplo ceteros
destruit, melius profecto fuerat ut hūc ad mortem sub
exteriori habitu terrena acta constringerēt, quā hunc
sacra officia in culpa ceteris imitabilem demonstrarēt.

*Cont. pastorum
iniquitatem*

causam hunc cadere
hinc inferna pena crucietur. S
erat eorum ueritas in illi
na ita committit, ut in ho
uere, dicitur. In hunc locum
ecclesie autem domo defere
erunt, quare uoluntis eis op
fobere que exemplo, quare que
in dicitur ut dicitur et ut
mo dicitur dicitur.
DE EMINENTIA SACRAR
NUMET AD QUID OMNE
RENDA SIT.

Videtur autem gra
i te. Sciam de hanc i
ita committit que
que ex ore illius profertur
creantur hinc illa de hinc
proprietate in dicitur, quod
uoluntis, ac si quod dicitur est, q
re censeri possit, ab uno ecclesie
numet, ac eius respectu origi
na quocumq; reperitur, a ue
sunt ueritate dimittit, si qu
numet, a bonitate bonum esse,
quod sapientie a quocumq; in
numet, et intelligitur. Nec enim
numet hinc seculi uera si sap
numet, et sapientie amibua
hinc, primum hanc sunt,
numet, sed ab eterno manentia
numet, dicitur si illuminatix c
numet, intelligere posse conc
numet, et erenda sunt, &

quia nimirum si solus caderet, ut cumq; hunc tolerabilior inferna pœna cruciaret. Sed quia utrūq; necesse est ut bonam uitam sapientia illustret, & sapiētiam bona uita commēdet, utrūq; in hoc libro (si dominus anumerit) digerius, idest ut sciāt hī qui ī sacris ordinibus ecclesię, aut iam domino deseruiunt, aut deseruituri erunt, quantę eruditionis eis opus sit in aņio, & quam sobrię uitę exemplo, quantęq; uirtutis & discretionis in docendo, ut nec discordet uita prudentię, neq; sermo dissentiat disciplinę.

DE EMINENTIA SACRARVM/SCRIPTVRARVM/ET AD QUID OMNIS SCIENTIA REFERENDA SIT.

Ca. II.

Vndāmētum autem, status et perfectio prudentię, scientia est sanctarū scripturarum, quę ab illa incommutabili eternaq; sapientia profluēs, quę ex ore altissimi prodiit, primo genita scilicet omnē creaturam spiritū sancti distributionibus per uasa scripture lumen indeficiens, quasi per laternas orbi lucet uniuerso, ac si quid aliud est, quod sapientię nomine rite censerī possit, ab uno ecclesięq; sapientię fonte deriuatum, ad eius respectat originem. Quidquid enim uerā quocumq; reperitur, a ueritate uerum esse per ipsam ueritatem dinoscitur, & quidquid ubiq; boni inuenitur, a bonitate bonum esse deprehenditur, sic & quicquid sapientię a quoquam inuestigatur, a sapiētia sapiens esse intelligitur. Nec enim illa quę in libris prudentium huius seculi, uera & sapientia reperiunt, alij quam ueritati et sapientię attribuenda sunt, quia non ab illis hec primum statuta sunt, in quorum dictis hec leguntur, sed ab eterno manentia inuestigata sunt, quātum ipsa doctrix & illuminatrix omnium ueritas, & sapientia eis inuestigare posse concessit, ac ideo ad unū terminū cuncta referenda sunt, & quę in libris gentiliū

P

utilia, & quę in scripturis sacris salubria inveniuntur, ut ad cognitionem perfectam veritatis et sapiętię perveniamus, qua cernitur et tenetur summum bonum. Summo autem bono affecto & adepto, vere beatus quisq; fit, cum summa sapientiã plene & perfecte in eternum perfuitur, quia sine hac sapientiã nemo fieri beatus potest, sicut ipsa veritas & sapientiã Christus ad patrem loquens testatur. Hęc est autę inquit vita eterna, ut cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Hiesum Christum. Consequenter autem hic intelligit spiritus sanctus, qui est patris filijq; tanq; charitas consubstantialis amborũ. Tũc ergo cognitio dei erit pfecta, quando mors erit nulla, tunc et beatitudo erit plena; quando dei clarificatio erit summa. Sed prius hic qdã modo clarificatur deus, dum per fidem credentium, et sanctarum scripturarum manifestatõnem in tota mudi latitudine p̄dicatur, nunc enim videmus eũ per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem, nunc cognoscimus ex parte, tunc autem cognoscemus sicut & cogniti sumus.

QVIBVS OBSCVRITATIBVS SCRIPTVRA SACRA SIT INVOLVTA, ET QVOD EAM TEMERE ALICVI LEGERE NON LICEAT.

Ca. III.

igitur scriptura diuina, qua tãtis morbis humanarum voluntatum subuenitur, ab vna lingua perfecta, qua oportune potuit per orbẽ terrarũ diffeminari, per varias interpretũ linguas longe lateq; diffusa est, ut innotesceret gentibus ad salutem, quam legentes nihil appetunt aliud, quam cogitationes voluntatemq; illorum a quibus conscripta est inuenire, & per illas volũtatem dei secundũ quam tales homines locutus credimus, sed multis et multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus decipiũt, qui temere legũt,

aliud pro alio sentientes, quibusdam autem locis quid
vel falso suspicentur, cum non inueniunt, ita obscure
dicta quedam, densissimam caliginem obducunt. Quod
totum prouisum esse diuinitus non dubito, ad edomandam
labore superbiam, & intellectum a fastidio renouandum,
cui facile inuestigata plerumque uilescunt. Sunt enim
in diuinis libris plura loca tropicis locutionibus
difficilia, sunt quoque multa rerum magnitudine eximia,
atque ideo necesse est, ut & sensus & ingenij sagacitate
inuestigentur, & pro sui dignitate intellecta uenerentur.
Nemo enim ambigit per similitudines libentius queque
cognosci, & cum aliqua difficultate quesita multo gra-
tius inueniri. Qui enim profus non inueniunt quod
querunt, fame laborant, qui autem non querunt, quia
in promptu habent, fastidiose permarcescunt. In utroque
autem languor cauendus est. Magnifice ergo et salu-
briter spiritus sanctus ita scripturas sanctas medicauit,
ut locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus
autem fastidia detegeret. Nihil autem fere de illis ob-
scuritatibus eruii, quod non planissime dictum alibi repiat.

DE GRADIBVS SAPIENTIAE
ET CHARITATIS.

Ca. III.

Nte omnia enim opus est ei qui desiderat ad sa-
a pientie peruenire culmen, dei timore conuertitur,
ad cognoscendum eius uoluntatem, quid nobis
appetendum fugiendumque precipiat. Timor autem iste
cogitationem de nostra mortalitate et de futura morte
necesse est incutiat, et quasi clauatis carnibus, omnes
superbie motus ligno crucis affigat. Deinde mitescere
opus est pietate, neque contradicere diuine scripture, siue
intellecte si aliquid uicia nostra percutit, siue non intellecte quasi nos
melius sapere meliusque percipere possimus, sed cogitare potius
us et credere id esse melius et uerius quod ibi scriptum est
etiam si lateat, quam id quod nos per nos ipsos sapere possimus. Post

p ij

istos duos gradus timoris atq̄ pietatis. ad terciū uenit
scientiē gradum. de quo nunc agere constitui. Nam in
eo se exercet omnis diuinarum scripturarū studiosus.
nihil in eis aliud inuenitur usquā diligendum esse deū
propter deum. & proximum propter deum. & illum
quidem ex toto corde. ex tota anima. ex tota mente.
proximum uero tanq̄ seipsum. idest ut iā proximi dile
ctio. sicut & iam nostri referatur in deū. Quisq̄ ergo
scripturas sacras uel quamlibet partem earum intel
lexisse sibi uidetur. ita ut eo intellectu non edificet
istam geminam charitatem dei et proximi. non dum
intellexit quemadmodum oportebat eum scire. Itaq̄
trīa hęc sunt. quibus & scientia omnis et prophetia mi
litat. fides. spes. charitas. sed fidei succedit spes. & spei
succedit beatitudo. charitas autem etiam istis deceden
tibus augebitur potius. Cum ergo quattuor diligēda
sunt. unum quod super nos idest deus. alterum quod
nos sumus idest anima ad imaginem dei creata. terciū
quod iuxta nos est idest alter homo. quartum quod in
fra nos idest corpus. de secūdo et quarto nulla p̄cepta
danda erant. Quantumlibet enim homo excidat a cha
ritate. remanet illi tamen dilectio sui et dilectio corporis
sui. restabat ut de illo quod supra nos est. & de illo
quod iuxta nos est p̄cepta sumeremus. Diliges inq̄
dominum deum tuum ex toto corde tuo. et reliq̄. Ois
quippe homo in quantum homo est. diligendus est
propter deum. deus uero propter se ipsum. Amplius
quisq̄ deum debet diligere quā seipsum. itē amplius
alius homo diligēdus est quam corpus nostrum. quia
propter deum omnia ista diligenda sunt. & potest nos
biscum alius homo deo perfrui. quod non potest cor
pus. quia corpus per animam uiuit qua fruimur deo.
Omnes autem homines eque diligendi sunt. sed cum
omnibus prodesse nō possimus. his potissimū cōsulēdū

et post hoc et temporū uel qu
multas confitens nobis q̄si
illatenem debemus. ut omni
digne. si uerum quod eos uel ad
mores ad uerum illum finem
etiam contemner scientiē charit
Etiam ueritas in charitate conf
dicit charitas uero edificat. Si e
dicit charitas magis quod
operibus. multo magis quod
uoluntate diligamus obedire
ad deum. Nam ista scientia bonę
dicitur. sed in mentis facit. quod
dicitur p̄ceptis conuoluit. dicitur
namque arguit. & esse inop
uoluntatis. Quisq̄ dicitur uol
ab omni mortuaria uoluntate
excidat. si uide se ueritas con
peritōrā immutabile soluerit
quibus addecenti quantum potest
sicut aspectus infirmitate soluit
pote prestet. in quantum gra
minimo de purgat animam tum
exhibentem sibi de appetitu
p̄o ferens. sic uero se in dile
quantur ueritas in eaq̄ perficitur
ex p̄ceptis cum peruenit
dicitur. addeat in sextum gra
uam p̄cepto. quo uideri deus p
dicitur. nam intantum
uoluntate hęc seculo. in quantum
uoluntate. si deo quamuis tam e
uoluntate. sed etiam iocundio
uoluntate. in enigmate adh
uoluntate dicitur. quia magis

est qui locorū et temporū uel quarūlibet rerū oportu-
nitatibus constrictus nobis quasi quadā sorte iungunt.
Velle tamen debemus, ut omnes homines nobiscum
diligāt. & totum quod eos vel adiuuamus vel adiuua-
mur ab eis, ad vnum illum finem referendum est, Iure
enim continuatur scientiæ charitas, quia solummodo
scientiæ fructus in charitate consistit. Scientia (ait apłs)
inflat. charitas vero edificat. Si ergo appetendum est
quod inflat, multo magis quod edificat, ut cū scimus
volūtatē dei, diligamus obedire deo, ut perueniamus
ad deum. Nam ista scientia bonæ spei, hominem se non
iactantē sed lamentantē facit, quo affectu impetrat se-
culis precibus consolationē diuini adiutorij, ne despa-
tione frangatur. & esse incipit in quarto gradu hoc ē
fortitudinis. Querit & sitit iusticia, hoc enī affectu
ab omni mortifera iocunditate rerū transeuntium sepe
extrahit, & inde se auertēs, conuertit ad dilectionem
eternorū, immutabilē scilicet vnitatē, eādēq; trinitatē,
quā ibi aspexerit quantū potest in lōginquo radiantē,
suiq; aspectus infirmitate sustinere se illam lucem non
posse persenserit, in quinto gradu, hoc est in consilio
misericiendi purgat animam tumultuantē quodā mō,
atq; obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conce-
ptis sordibus. Hic uero se in dilectione proximi non
ignauiter exercet, in eaq; perficitur. & spe iam plenus
atq; integer uiribus cum peruenerit usq; ad amici dile-
ctionem, ascendit in sextum gradum, ubi iam ipsū
oculum purgat, quo uideri deus potest ab eis, qui hoc
seculo moriuntur, nam intantum uident, in quantum
moriuntur huic seculo, in quantum autem huic uiuūt
non uident, & ideo quamuis iam certior, & non solum
tolerabilior, sed etiam iocundior species lucis illius
incipit apparere, In enigmate adhuc tamen, & per spe-
culum uideri dicitur, quia magis per fidem quam per

speciem ambulatur, cum in hac uita peregrinamur, quamuis conuersationē habeamus in cęlis. In hoc autē gradu ita purgat oculum cordis, ut ueritati nec seipm quidem preferat, ut cōferat proximū, ergo nec seipm, quia nec illum quē diligit sicut seipsum. Erit ergo iste sanctus tam simplici corde atq; mūdato, ut neq; hominibus placendi studio detorqueatur a uero, nec respectu deuitandorū quorūlibet incōmodorum suorū quę aduersantur huic uitę. Talis filius ad sapientiā ascēdit, quę ułtima et septima est, qua pacat tranquilluscq; perfruitur. Inıtium enim sapiētię timor domini, ab illo enı usq; ad ipsam, per hos gradus ascenditur et uenitur.

QVOD IS QUI AD SAPIENTIAE INTEGRITATEM PERVENIT, AD CHARITATIS PERFECTIONEM PERVENIAT. Ca. V.

Vicumq; igitur ad sapiētię culmen peruenit, q ad fastigiū charitatis perueniat necesse est, quia nemo pfecte sapit, nisi is qui recte diligit. Quando enim quis per gradus supra dictos ad sapiētię plenitudinem studet peruenire, nihil aliud agit, nisi ut ad perfectionem charitatis perueniat, et quantum perficit in sapientia, tantū in charitate. Prędiximus enı quod in cogitatione perfecta sapiētię beatitudo uera cōsisteret, hoc idem dicimus et de charitate, quia in dilectione perfecta charitatis, beatitudo summa cōsistit. Nam creator omnium deus, qui beatitudo nostra est, vtrorumq; nomine equaliter nūcupatur, sicut in libro sapiētię de eo scriptum est, omnium inquit artifex doctus me sapiētia. Est enim illa spirıtus intellectus, sanctus vnicus, et reliqua. Et apl's Ioannes, Deus inquit charitas est, & qui manet in charitate in deo manet & deus in eo. Nam saluator in euangelio sapiētiā &

charitatem unam esse intelligi
Pater autē multas non cogn
quod. Et hinc cogitatio qua
hoc est nomen unum, motum fa
dilectio me inquit, ego in
percipiuntur, uocis de sim ul
dilectio enim, et his ambobus
nomen adoptiuo bono r

DE MODO LEGEN
SCRIPTURAS.

Ednos hinc probatis, a
s domi sed sciam, unū
de quo dicitur quod d
et q; uolere dicitur
scripturam solentibus
legent, ac si hanc, si in
tam lectione, dicitur ea q
q; nam q; raras lectos legat
neq; accipere in bellum anim
dus accipiantibus eludens
fatum intelligant. In canone
uolentem catholicarum quam
fuerunt aetas sane ille fuit
habere, si pñis accipere mer
no hanc in scripturis can
uolentibus ecclesis car
quod non accipiant, in eis
pñis uolentibus, preponat eas
accipiant, eis q; pñis m
accipiant. Si autem alias inuet
pñis haberi, quāquā ho
pñis uolentibus eas habedatis

charitatem unum esse intelligi uolēs, ad patrem dixit.
Pater iuste mundus te non cognouit, ego autem te cognoui, & hij cognouerūt quia tu me misisti, & notum feci eis nomen tuum, et notum faciam, ut dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, et ego in ipsis. Quisquis ergo percipit plenam noticiā dei, simul habet in se perfectā dilectionem dei, & his ambobus fruens, eternam beatitudinem adepto summo bono tenebit.

DE MODO LEGENDI SACRAS
SCRIPTVRAS, Ca. VI.

Ed nos his ita prelibatis, ad tertium illum gradum id est scientiam, consideratōnem referāus, de quo differere quod dominus suggesserit atq; tractare instituiamus, Erit igitur diuinarū scripturarum solertissimus indagator qui primo totas legerit, notasq; habuerit, & si non dum intellectu, iam tamen lectione, dumtaxat eas que appellantur canonicę, nam cęteras securus legat, fide ueritatis instructus, ne preoccupent inbecillum animum, et periculosos mendaciis atq; fantasmatibus eludentes, preiudicent aliquā sanam intelligentiam. In canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarum quam plurimū authoritatē sequatur, inter quas sane ille sunt, q̄ apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut eas que ab omnibus accipiuntur ecclesiis catholicis, preponat eis quas quidam non accipiunt, in eis uero que non accipiuntur ab omnibus, preponat eas quas plures grauioreq; accipiunt, eis q̄s paucioris minorisq; authoritatis ecclesię tenēt. Si autem alias inuenerit a pluribus alias a grauioribus haberi, quāquā hoc inuenire nō possit, q̄lis tñ authoritas eas habēdati puto, totus autē canō

sunt comprehensi. Quidam autem Ruth & Cinoth qđ
latine dicūt lamentatio Hieremię. Agiographis adiciūt
& viginti quattuor uolmina ueteris testamēti faciunt;
iuxta xxiiii. seniores. qui ante conspectum dei assistūt.
Isti sunt libri qui apud Hębreos canonicam authorita-
tem habent. Quartus est apud nos ordo ueteris testa-
mēti eorum librorum qui in canone hebraico nō sunt.
quorum primus Sapientię liber est. secundus Ecclesia-
sticus. tercius Tobię. quartus Iudith. quītus et sextus
Machabeorum. qđ licet Iudei inter apocripha separent;
ecclesia tamen Christi. inter diuinos libros honorat &
predicat. In nouo autem testamento duo sunt ordines.
primus euāgelicus. in quo sūt Mattheus. Marcus. Lu-
cas. Ioannes. secundus apostolicus in quo sunt episto-
lę apostolorum Petri. Iacobi. Ioannis. Iudę & Pauli. &
liber actus apostolorum. et Apocalipsis. In his om̄ibus
libris. timentes deum & pietate mansueti querunt uo-
luntatem dei. cuius operis et laboris prima obseruatio
est. ut diximus nosse istos libros. & si non dum ad intel-
lectum. legendo tamen uel mandare memorię. uel om-
nino incognitos nō habere. Deinde illa que in eis apte
posita sunt. uel p̄cepta uiuendi. uel regulę credendi.
solentius diligentiusq; inuestiganda sunt. que tanto
quisq; plura inuenit. quanto est intelligentia capatior.
In his enim que aperte in scripturis posita sunt. iueniūt
tur illa omnia que cōtinent fidem. mores uiuēdi. spem
scilicet atq; charitatem. cum uero facta quidam fami-
liaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum. in
ea que obscura sunt aperienda et discutienda pergēdū
est. ut ad obscuriores locutiones illustrandas. de mani-
festioribus sumantur exempla. & quedam certarum
sententiarum testimonia. dubitationem certis auferāt.
in qua re memoria ualet plurimum. que si defuerit. nō
potest his p̄ceptis dari.

VNDE SIT QVOD NON INTELLIGVNTVR
QVAE SCRIPTA SVNT. Ca. VIII.

Vabus autem causis nō intelligunt que scripta
d sunt, si aut ignotis aut ābiguis signis obtegūt.
Sunt autem signa propria vel trāslata, propria
dicuntur, cum his rebus significandis adhibent, prop̄
quas sunt instituta, sicut dicimus bouē cū intelligimus
pecus, quod omnes nobiscum latine linguae homines
hoc nomine vocāt, translata sunt, cum et ipse res quas
propriis uerbis significamus, ad aliqd aliud significan
dum usurpātur, sicut dicimus bouem, et per has duas
sillabas intelligimus pecus, quod isto nomie appellari
solet euangelistam quem significauit scriptura, inter
pretante apostolo & dicente, Bouem triturantem non
infrenabis. Ad propria autem signa pertinent uerba
que prorsus inter homines obtinuerūt principatum
significandi, quocumq; animo concipiūtur, si ea quisq;
p̄dere velit. Sed quia uerberato aere statim transeunt,
nec diūtius manent quam sonant, instituta sunt per lit
teras signa uerborum, & ita uoces oculis ostenduntur
non per seipsas, sed per signa quēdā sua. Ista signa ergo
non potuerūt communia esse omnibus gentibus, pec
cato quodam dissensionis humane, cū ad se quisq; prin
cipatū rapit, cuius superbię signū est erecta illa turris
in cēlum, ubi homines impij nō solum animos, sed etiā
uoces dissonas habere meruerunt. Sed gratia dei mise
ricorditer prouisum est, ut scriptura diuina que in pria
illa lingua, qua homines primi locuti sunt primitus cō
scripta est, ab ipsa p̄ uaria interpretū officia ad noticiā
homīnū differret, ne humana miseria fame uerbi dei
deficiens, sine remedio in eternum periret, seruato in
ordine, qui em maxime canon inuenit harum scriptur
rarum illis tribus linguis que in cruce redemptoris &
saluatoris nostri dedicate sunt, hebreā uidelicet, grēca

Et nota ad istam sancti
munda pariter sermo huma
commendari, uerbi una queq;
lingua dominica, intellectum si
interpretatio colligendo se
gravis uis. Sed que plures &
autem signis & interpretat
legitur que scriptura de am
quorum uerba de magis agim
creatus ut dominus uellet qu
dubus signis necessaria essent
dubium uerba modo q̄ oportet
conferretur, uerba oportet
signis uel egeremus in quibus ra
conferret. Deinde de ipsius uerba
has uerba lectio habent
quis lignis propus at uerba
elictis, & lectio uerba
regius lectio generat.
DE NOTIS SIGN
Constat autem signa
i quantum ad uerba pertina
uerba facti herere lectio
tuoque lex ista linguis ueniam
eximiam hominibus aut
comitatem gentium edificand
non amanda collatio. Si autem
lectioque uerba locutione
conferret autem q̄ uerba
interpretanda mēte, quā illa u
que signoramus ut cō perit
uerba uel tales lectio que p̄ce
uolens offiderat quā uim ha
et interpretans facile ad ueritate

& latina. ad inuicem sanctę trinitatis fidę. in tribus mundi partibus tripertito humano generi principalitę commendari. vt ex his vna quęq; gens & natio pprię lingue adminiculo. intellectum sibi salubrę attraheret. interpretando ac colloquendo sensum eundę canonicę pprięs v̄bis. Sed quia p̄diximus qđ aut in ignotis signis aut in ambiguis hereret intellectus. vt non facile inteligeretur quę scripta sunt. de ambiguis signis post loquemur. nunc de incognitis agimus. Agere enim decreuimus. vt si dominus uellet quęcumq; in p̄dictis duobus signis necessaria essent ad discendum nobis. distributo ordine modoq; disposito quantũ possemus conscriberemus. vnde oportebat vt de ignotis pprięs signis post egeremus. in quibus radix et initiũ discēdi consistit. Deinde de ignotis translatis. in quibus subtilitas et utilitas lectionis habetur. postea vero de ambiguis signis propriis atq; translatis. quibus ad purum elicitis. & secundum ueritatem inuentis. firmitas & integritas lectionis generatur.

DE IGNOTIS SIGNIS. Ca. IX.

Gnotorum autem signorum duę formę sunt.

i quantum ad verba pertinet. namq; aut ignotũ verbum facit herere lectorem. aut ignota locutio. quę si ex aliis linguis ueniunt. aut quę rēda sunt ab earum linguarum hominibus aut lingua eadem. si aut ocium est aut ingenium ediscendę. aut pluriũ interpretum consulenda collatio. Si autem ipsius lingue nostre idest latine aliqua verba locutionesq; ignorāus. legēdi consuetudine audiendiq; innotescunt. Nulla sane sunt magis mādanda mēorię. quā illa uerborũ locutionũq; genera q̄ ignoramus. ut cū peritior occurrerit. de eo q̄ri possit. vel talis lectio q̄ uel p̄cedētib; uel cōsequētib; uelocius ostēdat quā vim habeat. quidq; significet qđ ignoramus. facile adiuuāte memoria possimus

advertere et discere. Debet autem studere is qui priorum signorum peritus esse vult, id est quatum ad ad sermones pertinet, ut & certam cognoscat uim uerborum, et propriū sciāt modū locutionū, qđ a grammaticis & rhetoribus nō mediocriſ discere (q̄ uult) ualet.

DE TRANSLATIS IGNOTIS. Ca. X.

In translatis ꝑo signis si qua forte ignota cogūt herere lector em. partim linguarum noticia partim rerum inuestiganda sunt, aliquid enim ad similitudinem ualet, & procul dubio secretū quidam insinuat. Siloa piscina ubi faciem lauare iussus est cui oculos dominus luto de sputo facto inunxerat, qđ tamen nomen lingue incognite nisi euangelista interpretatus esset, tamē magnus intellectus lateret, sic etiā multa que ab authoribus eorundem librorum interpretata non sunt nomina hebreā, nō est dubitandū habere non paruam uim atq; adiutoriū ad soluenda enigmata scripturarum, si quis ea Possit interpretari. Quod non nulli eiusdem lingue periti uiri non sane paruū beneficiū posteris contulerunt, qui separata de scripturis eadem omnia uerba interpretati sunt, & quid sit Adam quid Eua, quid Abraham, quid Moyses, siue etiā locorum nomia, quid sit Hierusalem uel Syon, uel Iericho uel Libanus, uel Iordanis, & quecūq; alia in illa nobis sunt incognita nomina, quibus apertis & interpretatis, multe in scripturis figurate locutiones, cum ignorāus uel animarum uel lapidum uel herbarū naturas aliarum uel rerum, que plerumq; in scripturis similitudinis alicuius gracia ponuntur, Nam & de serpente quod notum est totum corpus eum pro capite obicere ferētibus quantum illustrat sensum illum, quod dominus iubet astutos nos esse sicut serpentes, ut scilicet pro capite nō qđ est Christus, corpus potius persequētibus

offertimus, ne scilicet hanc
parentes corpori argemus d
per currete angulos coartan
na, uel est nouus uerbo dicit
ad imitandum quod impetis a
ueterem ad ueterem hanc uerbo
nouo, & eorum per angulif
per angulos parat. Ne ergo n
libra et miles similitudines, q
scriptura dicit conuenit. Ne ergo
animalium, quoniam minus per si
rit, impedit plurimum intellectio
herbarum, uel queq; inueniunt ra
buculi nos ad quod uerum tenet
eam obicere laborum obicere
ponitur, & ignorata Beiliu
plerumq; in obicere tunc, no
est intelligere, potest perperit
ho, quoniam rediens ad uerum uer
nomius & olei lenem conuati
hunc corrumpi, si ardorem q
no. Malo sciem per ignoranta
quam non habet, uel ad purgand
dote ad hanc obicere per uer
uap hanc omnino inuenire t
perperit uerbo & mundabor,
apertis a miscrum reru igno
nec ergo auilare ac miscere po
quoniam de linguis discip
perperit hanc de ambigin
DE AMBIGUIS SIGNIS
CONSTANT.
Nec ergo autem scriptur
in autra illis, sed cū

offeramus, ne fides christiana tãq̃ necetur in nobis . si
parcentes corpori negemus deum . Vel illud quod
per cauernę angustias coartatus . deposita ueteri tu
nica, uestes nouas accipere dicitur . quantum concinît
ad imitandam ipsam serpentis astutiam . exuendumq̃
veterem hominem sicut apostolus dicit . ut induamur
nouo . & exeundum per angustias dicente dño . intrate
per angustam portam . Vt ergo noticia naturę serpētis
illustrat multas similitudines . quos de hoc animante
scriptura dare consueuit . sic ignorantia nonnullorum
animalium . que non minus per similitudines cōmemo
rat . impedit plurimum intellectorem . sic lapidum . sic
herbarum . uel queq̃ tenentur radicibus . Nam et Car
bunculi noticia quod lucet in tenebris . multa illuminat .
etiam obscura librorum . ubicũq̃ propter similitudinē
ponitur . & ignorantia Berilli . uel adamantis . claudit
plerumq̃ intelligentię fores . nec aliã ob causam facile
est intelligere . pacem perpetuã significari oliuę ramu
lo . quem rediens ad arcam columba pertulit . nisi quia
nouimus & olei lenem contactum . non facile alieno
humore corrumpi . & arborem ipsam frondere perenz
niter . Multi autem per ignorantiam yfopi dum nesciūt
quam uim habeat . uel ad purgandum pulmonem . uel
dicitur ad saxa radicibus penetrãda . cum sit herba bre
uis atq̃ humilis . omnino inuenire nō possunt dictum .
Asperges me yfopo & mundabor . Numerorum etiam
imperitia . & musicarum rerũ ignorantię . multa faciūt
non intelligi . translate ac musice posita in scripturis . de
quibus quando de singulis disciplinis disputabimus .
apertius edisseremus . de ambiguis nunc dicturi .

DE AMBIGVIS SIGNIS QVOMODO
CONSTANT.

Ca. XI.

Mbigitas autem scripture aut in ybis p̃priis
est . aut in translatis . sed cũ uerba propria faciūt

ambiguam scripturam, primo videndum est, ne male distixerimus aut pronūciauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum esse prouiderit, quomodo distinguendum aut quomodo pronūciandū sit, consulat regula fidei, quam de scripturarum planioribus locis & ecclesie autoritate percepit. Quod si ambigere uel etiā omnes si plures fuerint partes ambiguitatis, secundū fidem sonuerint, textus ipse sermonis a precedentibus & consequentibus partibus, quę ambiguitatem illam in medio posuerunt restat consulendus, ut uideamus cui nam sententię de pluribus quę se ostendunt ferat suffragium, eamq; sibi cōtexi patiatur. Iam nūc exēpla considera, illa heretica distinctio. In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, ut aliud sit sensus, uerbum erat hoc in principio apud deum, non uult uerbum deum cōfiteri, sed hoc regula fidei refellēdum est, qua nobis de trinitatis equalitate prescribitur, ut dicamus, & deus erat uerbum. Deinde subiungamus, hoc erat in principio apud deū. Illa uero distinctionis ambiguitas, neutra parte resistit fidei, & ideo textu ipso sermonis diiudicanda est, ubi ait apls. Et quid eligam ignoro, compellor autem ex duobus concupiscentiam habens dissolui, & cum Christo esse, multo enim magis optimum manere in carne necessarium propter uos. Incertum enim utrum ex duobus concupiscentiā habens, an cōpellor autē ex duobus ut illud adiūgat cōcupiscentiā habēs dissolui, et esse cum Christo, sed qm̄ ita sequit̄, multo enī optimū, apparet eū eius optimi dicere se habere cōcupiscentiam, ut cū ex duabus cōpellať, alterius tñ habeat cōcupiscentiā, alterius necessitatē, cōcupiscentiā scilicet esse cū Christo, necessitatē manere in carne. Quę ambiguitas uno consequenti uerbo diiudicat̄ qđ positū est enī. Quam particulā quia abstulerūt interptes, illa potius sententiā

distinctionem, ut nō solum compellor
dixerim habere concupiscentiam
distinguerem illud uerbum eligam
ex duobus, quam uerbum eligam
dilectio & dilectio dicitur & tam
ra posse habere concupiscentiam
quā iniqua. Cuius enim est duobus
necesse est accipere, quia sub
necessitatem propter uos. Vbi r
quis sermo textus ambiguitas
esse sententię quibus et tunc qu
diligere uerbum uerbum est illa ad
habens promissiones carnis & fuit
concupiscentie in timore dicit. Dicit enim
nos ab omni concupiscentia
illam sententiam, ut in fuit uerbum
demos ab omni concupiscentia
fuit, si quis perhibentes san
tē. Iam ergo distinctio ambiguitas
legens hanc. Quę autem autem
nō sūmus, eadē obseruanda
pauca sunt, que in fuit p
regis hanc corrigunt, aut pōtē
concupiscentiam. Quod si uerbum
concupiscentiam habentibus dicitur
nō solum pronūciauerit, non in
concupiscentiam illud quod Nār
concupiscentiam boni esse. Iam
fuit interrogatiōe pōtē q
fuit dubitatione interrogati
fuit. Vbi autem sententia

DE AMBIGUIS PROP

ducti sunt, ut nō solum compelli ex duobus, sed etiam duorum habere concupiscentiam uideretur. Sic ergo distinguendū est, & quid eligā ignoro. Cōpellor autē ex duobus, quam dictōnē sequit̄. cōcupiscentiā habēs dissolui & esse cū Christo, & tanq̄ q̄r er eē, quare huius rei potius habeat concupiscentiam? multo enī magis optimū inquit. Cur autē e duobus compellit̄? quia manendi est necessitas, quā ita subiecit, manere in carne necessarium propter uos. Vbi neq; scripto fidei, neq; ipsius sermonis textu, ābiguitas explicari potest, nihil obest secundū quālibet earū quę ostendunt̄ sententiā distinguere curet, ueluti est illa ad Corīthios. Has ergo habentes promissiones charissimi, mundemus ab omī coinquinatione carnis, & spīritus, perficientes sanctificatiōnē in timore dei, Dubiū est quippe, utrū mūdēus nos ab omni coinquinatione carnis & spīritus, scđm illam sententiā, ut sit sancta corpore & spīritu, an mūdēus ab omni coinquinatione carnis, ut alius sit sensus, & spīritus, perficientes sanctificationem in timore dei. Tales ergo distinctionū ambiguitates, in potestate legentis sunt. Quęcūq; autem de ambiguis distinctionibus diximus, eadē obseruanda sunt et in ambiguis p̄nunciatiōnibus, quę si lectoris p̄turbant̄ in curia, aut regulis fidei corrigunt̄, aut p̄cedentis vel cōsequentis cōtextiōe sermonis, Quod si neutrū horū adhibetur ad correctiōnē, nihilominus dubiē remanebūt, ut q̄libet modo lector p̄nunciauerit, non sit in culpa. Qualiautē uoce pronunciet̄ illud quod Nathanael dixit, a Naçareth potest aliquid boni esse, siue affirmantis, ut illud solum ad interrogatiōnē ptineat quod ait, a Naçareth, siue totū cū dubitatiōe interrogātis, nō uideo q̄modo discernat̄. Vt̄erq; autem sensus fidē nō impedit.

DE AMBIGVIS PROPRIIS.

Ca. XII.

q ij

Ariffime ergo & difficillime inuēiri poteft am-
biguitas in propriis uerbis. quantum ad libros
diuinarum fcripturarum fpectat. quam nō aut
circumftantia ipfa fermonis qua cognofcitur fcriptorū
intentio. aut interpretum collatio. aut præcedentis lin-
guę foluat infpectio. Nam quod fcriptum eft. Non eft
abfconditum os meum quod fecifti in abfcondito. non
elucet legenti. utrum correpta littera os pronuntiet an
producta. Si enim corripiat. ab eo quod fūt offa. fi aut
producat. ab eo quod funt ora. intelligitur numerus
fingularis. Sed talia linguę præcedentis infpectioe di-
iudicantur. Nau in græco nō $\sigma\mu\alpha$. fed $\sigma\epsilon\omicron\upsilon$. politū eft.
Item illud apoftoli. Quę prædico uobis ficut prædixi.
quomodo qui talia agunt regnum dei no poffidebūt.
Si tantummodo dixiffet. quę prædico uobis. neq; sub-
iūiffet prædixi. dubium efferet utrum in eo quod dixit
prædico producenda an corripienda efferet fyllaba media.
nec autem manifeflum eft producendam effer. non eni
ait ficut prædicaui. fed ficut prædixi. Sed quia hæc raro
(ut prædiximus) uerba inueniuntur. quę non facilem
habeant folutionem. ad uerborum trãlatorum ambi-
guitates ftilum uertamus. quę non mediocrem curam
induftriamq; defiderant. Nam in principio cauendum
eft. ne figuratam locutionem ad litteram accipias. Ad
hoc enim pertinet qđ ait apoftolus. littera occidit. spi-
ritus autem uiuificat. Nulla mors animę congruētius
appellatur. quam cū id etiam quod in ea beftias ante-
cellit. hoc eft intelligentia carni fubiicitur. fequendo
fcilicet folam litteram. translata uerba ficut propria te-
net. neq; illud quod proprio uerbo fignificatur. refert
ad aliam fignificationem. Et ea eft miserabilis animę
feruitus. figna pro rebus accipere. & fupra creaturam
lumen leuare non poffe. Quę tamen feruitus in Iudeo

populo longe ueterari genit
os quidem rebus temporalibus
uuis eis in omnibus comenda
familiaria manum deos hab
qui eorum illa angliã inter
creantem collatã uenerã dicit
uery feruente uerbi Chrifti
uianis. nunc in feruente

MODUS INVENIENDI V
PROPRIA SIT AN TRAN

Vicem obferuati
h locutionem id est trãlatã
adueniente enim illa
legatam uelimus accipere. D
proprietis modis inueniend
figuratã. Et ite omnino mod
in feruente animo apud mori
ueritate apud eorum poffet. h
Moram bonitas ad diligendi
rentas ad cognofcendã dicitur
fies autem fua magis in cordi
modis feruente ad dilectionem dicit
poffet. Non enim percipit fer
nec cogitãtã dicitur. Et eo m
humanã. Quam uoco mori
deproprietã. Et fe atq; pro
Cognofcendam motum anim
primã. Et quolibet corpore nō
autem in omnia cupiditas a
mã corpus ficut hãgitum v
ere dari nocet. feruente dicit
etiam in peccatorum. fe
feruente animã.

populo longe a ceterarū gētium more distabat, quans
doquidem rebus temporalibus ita subiugati erant, ut
vnus eis in omnibus cōmendaretur deus. Gentes autē
simulacra manufacta deos habebant, & si quando aliis
qui eorum illa tanq̄ signa interpretari conaban tur, ad
creaturam colēdam venerādāq̄ referebāt. Sed ab hac
vtraq̄ seruitute veniēs Christus ueritatis suę luce illu-
minans, omnes in se credentes veraciter liberauit.

MODVS INVENIENDI VTRVM LOCVTIO
PROPRIA SIT AN TRANSLATA. Ca XIII.

Vic autem obseruatōni qua cauemus figuratā

h locutionem idest trāslatam quasi propriā seq-
adiungenda etiā illa est, ne propriam quasi
figuratam uelimus accipere. Demonstrandus est igit̄
proprius modus inueniendę locutionis, ppria ne an
figurata sit, & iste omnino modus est, vt quidquid in
in sermōe diuino atq̄ ad morū honestatē, neq̄ ad fidei
veritatē pprie referri potest, figuratū esse cognoscas.
Morum honestas ad diligendū deū & proximū, fidei
veritas ad cognoscendū deum et proximū pertinet.
spes autem sua cuiq̄ est in conscientia propria, quē ad
modū se sentit ad dilectiōnē dei & pximi cognitionēq̄
proficere. Non enim percipit scriptura nisi charitatē,
nec culpatur nisi cupiditatē, & eo modo informat mores
hominū. Charitatem uoco motū animi ad fruendum
deo propter ipsum, & se atq̄ proximum propter deū.
Cupiditatem autem motum animi ad fruendum se &
proximo, & quolibet corpore nō propter deū. Quod
autem agit indomita cupiditas ad corrumpendū ani-
mum & corpus suum flagitium vocatur, quod autem
agit ut alteri noceat, facinus dicitur. Et hęc sunt duo
genera omnium peccatorum, sed flagitia priora sunt,
quę cum exinanierint animū, & ad quandā egestatē
q̄ in

perduxerint. in facinora profilitur, quibus remoueant
impedimenta flagitiorum, ut adiumenta querantur. Item
quod agit charitas, quod sibi prodest, utilitas est, quod
autem agit ut prodest proximo, beneficentia nominatur.
Et haec precedit utilitas, quia nemo potest ex eo quod
non habet prodesse alteri. Quanto autem magis regnum
cupiditatis destruit, tanto charitatis augetur. Quidquid
ergo asperum & quasi seuum factu dicitur in sanctis
scripturis legitur, ex persona dei uel sanctorum eius, ad
cupiditatis regnum destruendum ualet. Quod si perspicue
sonat, non est ad aliud referendum, quasi figurate dictum
sit, sicuti est illud apostoli, Thesaurizasti tibi inquit ira
in die irae et reuelationis iusti iudicii dei, qui reddet unis
cuiusque secundum opera sua, & reliqua. Ergo in locutionibus
figuratis regula sit huiusmodi, ut tam diu uel se
diligentis consideratione quod legitur, donec ad regnum
charitatis interpretatio perducatur. Si autem hoc iam
proprie sonat, nulla putetur figurata locutio. Sed praecipua
locutio est, aut flagitium, aut facinus uetans, aut
utilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si
autem flagitium aut facinus uidetur iubere, aut utilitatem
& beneficentiam uetare, figurata est. Nisi manducaueritis
inquit carnem filii hominis, & sanguinem eius biberitis,
non habebitis uitam in uobis, facinus uel flagitium uidetur
iubere. Figurata ergo est, praecipiens passioni domini
esse communicandum, & suauiter atque utiliter recolendum
in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa et uul
nerata sit. Ait scriptura, Si esurierit inimicus tuus ciba
illum, si sitit potum da illi. Hic nullo dubitate beneficentiam
praecipit, sed quod sequitur, hoc enim facies carbonem
ignis congeres super caput eius, maliuolentiae facinus
putes iuberi. Ne igitur putaueris figurate dictum, & cum
possit dupliciter interpretari, uno modo ad nocendum,
altero ad praestandum, ad beneficentiam te potius cha

uincit reuocet. intelligas car
penitentie gemas. uobis sup
delet te inuicem. tolle homi
liberatur. Item cum in domi
tuam percat canem uultate e
qua debet quisq; uoluntate a
dicitur. perdit anima. dehi per
eius quomodo habet perueriti
rum. quo malitiam reprobaliu
Scipium est. De misericordia
norem. Potest pars huius (se
beneficentiam. Inuicem ergo
peruicem peccatorem in pccm est

DE VARIA SIGNIFICATIO
QUAE CONSTAT IN
ET DIVERSITATE

Et quomodo multis mod
non potest esse. In
hoc res aliqua per simi
hoc tam tempore significare cred
probatione potest fermentum de
Carere uel motu pharisaeorum.
res. Inuicem est quum celorum in
in uobis uicem farine, donec
Hinc quomodo uicem obseruati
Inuicem aliud res que in
res an diuina significans. Co
dicitur. Inuicem in malo res ead
Inuicem hoc est, quod de feri
Inuicem quod leo significat
Inuicem Inuicem. Inuicem est
Inuicem uel diabolus tunc

ritas reuocet. ut intelligas carbones ignis esse. urētes
pœnitētię gemitus. quibus superbía sanatur eius. qui
dolet se inimicum fuisse hominis. a quo eius miserię
subuenitur. Item cum ait dominus. Qui amat animam
suam perdat eam. non utilitatem uetare putandus est.
qua debet quisq; conseruare animā suam. sed figurate
dictum. perdat animā idest perimat atq; amittat. usum
eius quem nūc habet. peruersum scilicet atq; preposte-
rum. quo inclinatur tēporalibus ut eterna nō querat.
Scriptum est. Da misericordiam. & ne suscipias pecca-
torem. Posterior pars huius sententię uidetur uetare
beneficentiam. Intelligas ergo figurate positum. pro
peccato peccatorem. ut pctm eius non suscipias.

DE VARIA SIGNIFICATIONE VERBORVM.
QVAE CONSTAT IN CONTRARIETATE
ET DIVERSITATE. Ca. XIII.

Ed quomō multis modis res similes apparent.
non putemus ita esse scriptum. ut quod in aliq
loco res aliqua per similitudinē significauerit.
hoc eam semper significare credamus. Nam & in uisu-
peratione posuit fermentum dominus cum diceret.
Cauete a fermento pharisęorum. & in laude. cum dice-
ret. Simile est regnum cęlorum mulieri. quę abscondit
in tribus mensuris farine. donec totum fermentaret.
Huius igitur uarietatis obseruatō duas habet formas.
sic enim aliud atq; aliud res quę significatur. ut aut con-
traria. aut diuersa significans. Contraria scilicet. cum
alias in bono. alias in malo res eadem per similitudinē
ponitur. sicut hoc est. quod de fermento sup̄ diximus.
Tale est etiā. quod leo significat Christū. ubi dicitur.
Viciteo detribu Iuda. significat & diabolū ubi scriptū
est. Aduersarius ur̄ diabolus tāquā leo rugiēs circuit.
q̄ iij

querens quem deuoret. Serpens in bono. estote astuti
vt serpentes. in malo aut. serpens Euam seduxit astutia
sua. In bono panis. Ego sum panis uiuus qui de celo de
scendi. in malo panis. panis occultus libenter editur.
Sic & alia plurima. Et hec quidem que comemorauit.
minime dubia significationem gerunt. quia exempli
gratia. non nisi manifesta comemorari debuerunt. Sunt
autem. que incertum est in quam partem accipi debeant.
sicut calix in manu domini vini meri plenus est mixto.
incertum est enim utrum iram domini significet non usque
ad nouissimam poenam. id est usque ad fecem. an potius
gratiam scripturarum a Iudeis ad gentem transeuntem.
quia inclinauit ex hoc in hoc. remanentibus apud Iu
deos obseruationibus quas carnaliter sapiunt. quia fex
eius non est exinanita. Cum vero res eadem non in con
traria sed tamen in significatione ponitur aduersa. illud
est in exemplo. quod aqua & pplm significat. sicut in
Apocalipsi legimus. & spiritum sanctum. unde est illud.
flumina de uentre eius fluunt aque uiue. & si quid aliud
atque aliud pro locis in quibus ponitur aqua significare
intelligitur. Vbi autem apertius ponuntur. ibi discendum
est. quomodo in locis intelligatur obscuris. Neque enim
melius potest intelligi quod dictum est deo. Apprehen
de arma & scutum. et exsurge in adiutorium mihi. quam
ex loco ubi legitur. Domine ut scuto bone uoluntatis
tue coronasti nos.

QVOD NON SIT PERICVLVM VARIVS IN
tellectus in eisdem scripture uerbis. si sensus ipse con
gruat ueritati.

Ca. XV.

Vando autem ex eisdem scripture uerbis non
q unum aliquid sed duo. uel plura sentiuntur.
etiam si latet. quid senserit ille qui scripsit. nihil
periculi est. si quodlibet eorum congruere ueritati ex
aliis locis sanctarum scripturarum doceri potest. id ta
men eo conante qui diuina scrutatur eloquia ut ad

uoluntatem peruenit. author
illam sanctus operans est spiritu
sua aliam sententiam de illis uer
re agatur excepta plurimorum
alio loco dicuntur inquiruntur
in eisdem uerbis intelligere ut
remittit ad illa. si uere dei sp
est. etiam pplm ueritatem lec
dubitanis proposita. immo ut oec
uenerit forma proposita. Na qu
legis & obtemerit diuini
uadem uerba pluribus intelli
namus diuina confirmata. fra
nem eius. sensus uerum. cuius in
tam scripturarum ueritatem non
ueritate. et obtemerit. apper
uerba intelligere querimus. cum
hec considerando periculi est. Et
nas in malo. totius ambulatione
cum aliquo uerbis. ueritatis. opor
aut hoc uide. quod non habet
aut habet. ex eisdem scriptura ubi
adhibitis uerbis terminatur. Sed
loque. si similia. ceterum qui
dubiter. ubi. scilicet Augustinus. di
uoluntatem peruenit. quare si in
que genibus doctrinis exerce
autem. quid conferant uerbi
scripturas legunt. quod
DE DVOBUS GENERIBUS
que gentium. & que sunt in
tiones
Voluntate doctrinari
etiam moribus exercere

voluntatem perueniatur authoris, per quem scripturā
illam sanctus operatus est spiritus, siue hoc assequat,
siue aliam sententiam de illis uerbis que fidei recte nō
refragatur exculpat, testimonium habēs a quocumq;
alio loco diuinorum eloquiorum, Ille quippe author
in eisdem uerbis que intelligere uolumus, & ipsam sen-
tentia forsita uidit, & certe dei spiritus qui hec opatus
est, etiam ipsam occursum lectori uel auditori sine
dubitatioe preuidit, immo ut occurreret, quia ex ipsa
veritate subnixā preuidit, Nā quid in diuinis eloquiis
largius & uberius potuit diuinitus prouideri, quam
ut eadem uerba pluribus intelligantur modis, q̄s alia
non minus diuina contestantia faciant approbari, Vbi
autem talis sensus eruitur, cuius incertū certis sancta-
rum scripturarum testimoniis non possit aperiri, restat
ut ratioe reddita manifestus appareat, etiam si ille cuius
uerba inteiligere querimus, eum forte non sensit, Sed
hec consuetudo periculosa est, Per scripturas enī diui-
nas ita multo tutius ambulatur, si hoc exhibemus, ut
cum aliqua uerbis translatis opaca scrutari uolumus,
aut hoc inde exeat, quod non habeat controuersiam,
aut si habeat, ex eadē scriptura ubicūq; eis inuenitis atq;
adhibitis testibus terminetur, Sed hec in presenti de
signis dicta sufficiant, ceterum qui plenius de his scire
desiderat, in libri sc̄ti Augustini de doctrina christiana
unde hec excerpsumus querat & inueniet, Hinc de his
que in gentilibus doctrinis excercent, & que liberales
dicuntur artes, quid conferant utilitatis si perscrutent
his q̄ canōicas scripturas legūt, q̄ntū ualeo explicabo,
DE DVOBVS GENERIBVS DOCTRINA-
rum gentiliū, & que sint illa que instituerunt
homines Ca. XVI.
Vo sunt genera doctrinarum, que in gētilibus
d etiam moribus excercentur, unum earū rerum

*Superstitiositas
est in iis appa
ribus 7 mori
7 habitibus*

quas instituerunt homines. alterum earum quas animadu-
uerterunt iam peractas aut diuinitus institutas. Illud
quod est secundum institutiones hominum. partim super-
stitiosum est. partim non est. Superstitiosum est quicquid
institutum est ab hominibus ad facienda et colenda idola
pertinens. uel ad colendum sicut deum creaturam. uel pre-
villam creaturam. uel ad consultaciones & pacta quedam
significationum cum demonibus placita atque foederata.
qualia sunt molimina magicarum artium. que quidem
comemorare potius quam docere assolent poetę ex quo
genere sunt. sed quasi licentiore uanitate aruspicum &
augurium libri ad hoc genus pertinet. omnes etiam liga-
turę atque remedia. que medicorum quoque disciplina con-
tempnit. siue in predicacionibus. siue in quibusdam notis.
quas characteres uocant. siue in quibusdam rebus suspē-
dendis atque inligandis. non propter uim nature quodammodo
ad temperationem corporum. sed ad quasdam significaciones
occultas aut manifestas. Neque illi ab hoc genere penitio-
se superstitionis segregandi sunt qui genethliaci propter
natalium dierum considerationes. nunc autem uulgo mathe-
matici uocantur. Nam & ipsi quamuis ueram stellarum
positionem cum quicquid nascitur consuetent. & aliquando
etiam peruestigent. tamen quod inde conatur uel actiones
nostras uel actionum euenta predicere. nimis errant. &
vendunt imperitis hominibus miserabilem seruitutem.
Comoda uero & necessaria hominum cum hominibus
instituta sunt. quecumque in habitu et cultu corporis ad
sexus uel honores discernendos differentia placuit. & in
numerabilia genera significationum. sine quibus huma-
na societas. aut non omnino aut minus commode geritur.
quecumque in ponderibus atque mensuris. & numerorum impres-
sibus uel estimationibus sua cuique ciuitati & populo sunt
propria. et cetera huiusmodi. que nisi hominum instituta essent.
non per diuersos populos uarie essent. nec in ipsis populis

*Augustinus pro archiepiscopo suo pri-
cipis pars hominum institutorum
cellarum proinde nequaquam e-
tiam etiam quoniam est in tra-
cto. Ab hac parte tempore
Prohibet hominum institutio
abusus omnes. sed dicitur hebreica.
gens habet. & quare quod est gen-
tium legem. legem iuris dicitur*

QUÆDIUINVS
INVESTIGAVIT
An uero illa que non insti-
i temporibus aut omnino
homines prodierunt. et
hominum instituta existimata
sentus corporis. alia uero uera
Sed illa que ad sentus corporis
creamus. sed de instituta leni-
mus. Quod quid ergo de or dine
idonea que appellatur instituta
alibus iuris in intelligendos. e-
penitentione dicitur. Nam
que credentiam in multa lega-
tibus instituta sunt. quo manu
pateat in multis coeque erra-
tione que pallium esse cum
quodam templum esse dicitur et
quodammodo corporis habere
in longum esse retinemus
sicut postea quot annos in hac
tempore a finem eius anima
in deo est ergo dubitationis or-
dinem euangelio. liquidi

lingulis. pro arbitrio suorū principū mutarent. sed hec
tota pars humanorū institutorū. que ad usum uitę ne-
cessarium proficiūt. nequaquā est fugienda christiano.
immo etiā quantū satis est intuenda. memoriaque retinē-
da. Ad hanc partē etiā pertinēt litterarū figurę. que
pro libito hominū cōstitutę sunt. nec tamē omībus gē-
tibus cōmūes. sed alias hebręa. alias gręca. alias latina
gens habet. & cęterę que dā gentes. similiter ad pprie-
tatē linguę. suę litteras sibi scđm placitū formauerūt.

QVAE DIVINITVS INSTITVTA
INVESTIGAVERVNT. Ca. XVII.

Am vero illa que nō instituēdo. sed aut trāfacta
i temporibus aut diuinitus istituta. inuestigādo
homīnes prodiderunt. ubicūque discant nō sunt
homīnum instituta existimanda. quorum sunt alia ad
sensus corporis. alia uero ad rationē animi pertinētia.
Sed illa que ad sensus corporis attingūtur. uel narrata
credimus. uel demōstrata sentimus. uel experta conici-
mus. Quidquid ergo de ordine temporum trāfactorū
īdicat ea que appellatur historia. plurimū nos adiuuat
ad libros sanctos intelligendos. etiam si preter ecclesiā
puerili eruditione discatur. Nam et per olimpiadas. &
per consulum nomina. multa sepe queruntur a nobis.
Et ignorantia cōsultatus quo natus est dominus & quo
passus est. nonnullos coegit errare. ut putarent xlvj.
annorum etate passum esse dñm. quia per tot annos
edificatum templum esse dictū est a Iudeis. quod ima-
ginem dominici corporis habebat. Sed annorum fere
xxx. baptizatū esse retinemus autoritate euange-
lica. sed postea quot annos in hac uita egerit. quanquā
textu ipso acionum eius animaduerti possis. tamen
ne aliunde caligo dubitationis oriat. de historia gentiū
collata cum euangelio. liquidius certiusque colligitur.

de preteritis faciunt experimenta, etiã futura cõiciẽda.
Nullus earum artiũ artifex mēbra mouet in opando,
nisi preteritorũ memoriã cum futurorũ expectatiõẽ
contextat. Sed hæc nõ ob aliud cõmemorauimus, nisi
vt nõ omnino nesciãus quid scriptura uelit insinuare,
cum de his artibus aliquas figuratas locutiões inserit.
Restant ea que nõ ad corporis sensus, sed ad rationem
animi pertinent, vbi disciplina regnat disputationis &
numeri. Sed disputationis disciplina ad om̃ia genera
questionũ q̃ in litteris sanctis sunt penetrãda et dissol-
uẽda plurimũ ualet, tantũ ibi cauẽda est libido rixãdi,
& puerilis que dã ostensio decipiendi aduersariũ. Sed
de hoc plenius dicemus cum dialectica, atq; rhetorica
disputabimus. Iam verò numeri disciplina cuiuslibet tar-
dissimo clarũ est, quod nõ sit ab hominibus instituta,
sed potius indigata & inuenta. Nõ enĩ sicut primã sillabam
italiẽ, quã breuẽ pronunciauerunt veteres voluit
Virgilius, & longa facta est, ita quisquã potest efficere
cũ voluerit, ut ter terna aut non sint nouẽ, aut nõ possint
efficere quadratã figuram, aut non ad ternariũ nume-
rum tripla sint, ad senariũ sefcupla, ad nullũ dupla, q̃a
intelligibiles numeri semissim nõ habent. Siue ergo
in seipsis considerẽtur, siue ad figuram, aut ad sonorũ
aliorũ vel motionum leges numeri adhibeantur, incõ-
mutabiles regulas habent, neq; vllomodo ab hoibus
institutas, sed ingeniosorũ sagacitate compertas. Que
tamen omnia quisquĩ ita dilexerit, ut iactare se inter
imperitos velit, & non potius querere vnde sint vera,
que tantũmodo uera esse persenserit, & vnde que dãm
non solũ uera, sed etiam incõmutabilia, que incõmuta-
bilia esse cõprehenderit, ac sic ab specie corporũ vsq;
ad humanam mentẽ perueniens, cũ & ipsam mutabilẽ
inuenerit, quod nũc docta nũc indocta sit, constituta ta-
men inter cõmutabilem supra se veritatẽ, & mutabilia

aũt troporũ nõ solũ exẽpla sicut oĩm, sed q̃rũdã etiã nõ
mĩa ĩ diuinis libris legũt, sicut allegoria, enigma, para-
bola. Quorũ oĩm cognitio p̃pterea scripturarũ ambĩ-
guitate dissoluẽdis ẽ necessaria, q̃a sēs ad p̃prietatẽ
yborum si accipiat absurdus est. Querendũ est utiq̃
ne forte illo u' illo tropo dictũ sit qd nõ intelligĩus, &
sic pleraq̃ inuẽta sunt q̃ latebãt. Metricã aũt rationẽ, q̃
per artẽ grãmaticã discit, nõ ignobile est scire, q̃a apud
hebreos psalteriũ (ut beatus Hierõymus testat) nũc ĩã
bo currit, nũc alchaico p̃sonat, nũc saphico tumet, nũc
scimpede ingredit. Deutronomiũ uero et Esaie cãticũ
nec ñ et salomõ, et Job, hexãetris et pẽthãetris ỹhibus,
(ut Iosephus et Origenes scribũt) apd̃ suos composita
decurrũt. Quãobrẽ nõ est sp̃nẽda hęc quãuis genti-
libus cõmunis ratio, sed q̃ntum satis est p̃discẽda, quia
vtiq̃ mlti euãgelici uiri insignes libros hac arte cõdide-
rũt, et deo placere p̃ id satagerũt, ut fuit Iuuenecus, Sedu-
lius, Arator, Alchĩmus, Clemẽs, Paulinus, et Fortuna-
tus, et ceteri mlti. Poemata aũt et libros gentiliũ si ueli-
mus p̃p̃ florẽ eloq̃ntiẽ legere, typus mulieris captiue
tenẽdus ẽ. q̃ deutronomiũ describit, et dñm ĩta p̃cepisse
cõmemorat, ut si Israhelites eã hẽre uellet uxorẽ, calui-
cium ei faciat, ungues p̃secet, pilos auferat, et cũ mun-
da fuerit effecta, tũc trãseat in uictoris aplexus. Hęc si
scdm litterã ĩtelligĩus, nõne ridiculosa sunt? Itaq̃ et nos
hoc facere solẽus, hocq̃ facere debẽus, q̃ñ poetas gen-
tiles legĩus, q̃ñ ĩ mãus ñras libri ueniũt sapiẽtiẽ sc̃laris,
si qd ĩ eis utile repimus, ad ñm dogma cõuertĩus, si
qd̃ ỹo sup̃fluũ de idolis, de amore, de cura sc̃larĩũ rex,
hec radãus, his caluiciũ inducãus, hęc in unguiũ more
fero acutissimo defecẽus. Hoc tñ p̃ oĩbns cauere de-
bemus, ne hęc licẽtia ñra offendiculũ fiat infirmis, ne
pereat q̃ infirmus est ĩ sciẽtia ñra frater, prop̃t̃ quem
Christus mortuus est, si uiderit ĩ dolio nos recubẽtes

DE RHETORICA.

Ca. XIX.

Rhetorica est (sicut magistri tradunt) seculariū litterarū bene dicendi scientia in ciuilibus questionibus. Sed hæc diffinitio licet ad mūdanam sapientiam uideatur pertinere, tamē non est extranea ab ecclesiastica disciplina. Quidqd enim orator et prædicator diuine legis diserte & decēter profert in docēdo, vel quidquid apte et eleganter de pmit in dictādo, ad huius artis cōgruū peritiā, nec utiq; peccare debet arbitrari, qui hāc artē in cōgrua etate legit, quiq; eius præcepta seruat in dictando, ac pro loquēdo sermonē, immo bonū opus facit, qui eam ad hoc pleniter discit; ut ad prædicandū verbum dei idoneus sit. Nam cū per artem rhetoricā & uera suadeatur & falsa, quis audeat dicere aduersus mēdaciū, in defensoribus suis inermē debere cōsistere ueritatē, ut uidelicet illi qui res falsas suadere conantur, nouerint auditorem vel beniuolū, vel intentū, uel facere docilem prohœmio, isti autē nō nouerint. Illi falsa breuiter, aperte, uerisimiliter, & isti uera sic narrent ut audire tedeat, intelligere nō pateat, credere postremo nō libeat, illi fallacibus argumentis ueritatem obpugnent, asserāt falsitatem, isti nec uera defendere, nec falsa ualeāt refutare, illi animos audientium in errorē mouētes, impellentescq; dicēdo terreāt, contristent, exilarent, exhortentur ardentem, isti pro ueritate lenti frigidū dormitēt, quis ita desipiat, ut hoc sapiatur? Cū ergo sit in medio posita facultas eloquij, quæ ad psuadenda seu praua seu recta ualeat plurimū, cur non honorū studio comparatur, ut militet ueritati, si eā mali ad obtinēdas puerfas uanasq; causas in usus iniquitatis et erroris usurpantur? Sed quæcūq; sunt de hac re obseruationes atq; præcepta, quibus cū accedit in pluribus uerbis ornamentiscq; uerborū, quia exercitatiois liguæ solertissima cōsuetudo sit illa, quæ faciūdia

vel eloquū nominant. hæc q
 regens ipso, apud & cōuen
 es qui hoc ceterū possunt. Na
 ces eloquentiæ comparantur
 niū qui cū pro possunt uerere, n
 Solus nō eam peritiam, n
 Suis cū ad aduocatum
 Suis cū ad aduocatum
 omniū quos ueritas ecclesiasti
 corū quos ueritas magis uer gen
 ppe dā ueritas occupant
 aduocatum facilius uerere
 & aduocatum eloquentes, qui
 facilius. Nec dicit ecclesiasti
 cano in auctoritas ueritate
 legendo homo capiat. & ueritas
 rebus quæ pū dicitur inueni
 cōmū, dū in his ueritas inueni
 exercitatiois hinc lētibū dicit
 dicendi, quæ lētibū pietatis
 Sed hæc de rhetorica nōc dicitur
 pū dicitur inueni
 mūdanā.

DE DIALECTICA

Dialectica est disciplina rati
 & ueritatē differendi, et ueritatē
 asserendi. Hæc ergo c
 elat ut docere, hæc docet
 ueritatē atq; aperit, quæ
 ueritatē sola, & scientes fac
 erunt in hac rationes cog
 ueritatē, per hanc intell
 hinc quod factum bonum
 compertant inuestigantur

vel eloquētia nomiatur. hęcq; reposito ad hoc cōgruo
tēporis spatio, apta & cōueniente etate discenda sunt.
eis qui hoc celerit possunt. Nam et ipsos romanę prin-
cipes eloquentię non pigruūt dicere, quod hanc artem
nisi qui cito possit perdiscere, nūquam omnino possit.
Sed nos nō ea tantū pendimus, ut eis discēdis, iam ma-
turas, uel etiā graues hominū etates uelimus impēdi.
Satis est ut adolescentulorum ista sit cura, nec ipsorum
omniū quos utilitatis ecclesiasticę cupiūs erudiri, sed
eorū quos nondū magis urgens, & huic rei sine dubio
p̄ponēda necessitas occupauit, qm̄ si acutū & feruēs
absit ingenium, facilius adheret eloquētia legentibus
& audientibus eloquentes, quā eloquentię p̄cepta
sectantibus. Nec desint ecclesiasticę litterę etiā preter
canonē in authoritatis arce salubriter collocatę, quas
legendo homo capiat, & si id non agat, sed tantūmodo
rebus quę ibi dicūtur intentus sit etiā eloquō quo di-
cūtur, dū in his uersatur inuēitur accedēte uel maxie
exercitatiōe siue scribēdi, siue dicēdi, postremo etiā
dicēdi, quę secūdam pietatis ac fidei regulam sentit.
Sed hęc de rethorica nūc dicta sufficiant, cū reseruāus
paulo post iura eiusdem in dicēdi genere planius des-
monstranda.

DE DIALECTICA. Ca. XX.

Dialectica est disciplina rationalis querendi diffi-
d niendi & differendi, etiā uera & a falsis discer-
nendi potens. Hęc ergo disciplina disciplinarū
est, hęc docet docere, hęc docet discere, in hac se ipsa
ratio demonstrat atq; aperit, quę sit, quid uelit, quid ui-
deat, scit scire sola, & scientes facere non solū uult, sed
etiā potest. In hac rationātes cognoscimus quid sumus,
& unde sumus, per hanc intelligimus quid sit faciens
bonum, & quid factum bonum, quid creator, & quid
creatura, per hanc inuestigamus ueritatem, & depres-
r iij

hendimus falsitatē. per hanc argumentamur. & inuenimus quid sit consequens. quid non consequens. & quid repugnans in rerum natura. quid uerum. quid uerisimile. & quid penitus falsum in disputationibus. In hac enim disciplina vnamquāq; rem querimus sagaciter. & diffinimus ueraciter. & differimus prudēter. Qua ppter oportet clericos hanc artē nobilissimam scire. eiusq; iura in assiduis meditatiōibus habere. ut subtilit̄ hereticorū uersutiam hac possint dinoscere. eorumq; dicta ueneficatis syllogismorū cōclusiōibus cōfutare. Sunt enim multa quę appellantur sophismata. falsę cōclusiones rationum. & plerumq; ita ueras imitatēs. ut non solum tardos. sed ingeniosos etiam minus diligēt attentos decipiant. Proposuit enim. quidam dicens eī cum quo loquebatur. Quod ego sum. tu nō es. At ille confensit. Verum enim erat ex parte. vel eo ipso quod iste insidiosus. ille simplex erat. Tum iste addidit. Ego autem homo sum. Hoc quoq; cū ab illo accepisset. concludit dicens. Tu igitur non es homo. Quod genus captiosarum conclusionum scriptura quantum existimo detestat. illo loco ubi dictū est. qui sophisticē loquitur odibilis est. quāquā etiā sermo nō captiosus. sed tamē habundātius quā grauitatē decet uerborū ornāmēta confectans. sophisticus dicat. Sūt etiā uerę cōnexiōes ratiocinationis. falsas habētes sentētias. quę cōsequūt errorē illius cū quo agitur. Quę tamen ad hoc inferūt a bono & docto homine. ut his erubescens. ille cuius errorē sequitur. eundē relinquat errorē. qui si in eodē manere uoluerit. necesse est ut etiam illa quę damnat. tenere cogat. Nō enim uera inferebat apl's cū diceret. neq; Christus resurrexit. & illa alia. ināis est fides nra. inanis est et p̄dicatio nra. Quę oīno falsa sunt. quia & Christus resurrexit. & non erat inanis p̄dicatio eorū qui hoc crediderāt. At quia falsum est quod sequitur.

neesse est ut illam in quo
et retineat. et in moruor
errorē de hęc uolbar ap
cedent quā dicitō esse
necessario sequat. neq; Chri
deleat. quā dicitō esse
ergo quod p̄dicatō p̄cedit
moruor. Et q̄ retineat
beati in dicitō. Sūt et re
Catholice fidei. Catholice
reuerētiōe moruor. Cū er
nō sūt uerā. sed et fallari
nam cōcessio etiā in liti
ecclesia sūt. benenari uer
ecclesiasticis in dicitō. Sūt
necesse in dicitō. Sūt in
bus et uerā. ut et p̄dicatō
est in ratiōe p̄p̄tina
a deo auctore. Sūt in dicitō. Sūt
mos. de mathematica cōstit
DE MATHEMA
Arithmetica est quālibet
in dicitō. Sūt in dicitō. Sūt
uā. Abstracta em quā
a materialibus uel ab aliis
imp̄p̄tibus huiusmodi
reuerētiōe. Sūt in dicitō. Sūt
dicitō. Sūt in dicitō. Sūt
DE ARITHMETIK
Arithmetica est dicitō
in dicitō. Sūt in dicitō. Sūt
reuerētiōe. Sūt in dicitō. Sūt
reuerētiōe. Sūt in dicitō. Sūt
reuerētiōe. Sūt in dicitō. Sūt

neceſſe eſt ut falſum ſit quod præcedit. Præcedit enī nō eſſe reſurrexerunt mortuorū, quod dicebāt illi, quorū errorē deſtruere uolebat apłs. Porro illā ſententiā præcedentē qua dicebāt nō eſſe reſurrexerunt mortuorū, neceſſario ſequit̄, neq; Chriſtus reſurrexit. Hoc autē qđ ſequit̄ falſum eſt, Chriſtus enī reſurrexit, falſum eſt ergo quod præcedit, præcedit autē nō eſſe reſurrexerunt mortuorū. Eſt igiſ reſurrexerunt mortuorū. Quod totū breuiſ ita dicitur, Si nō eſt reſurrexerunt mortuorū, neq; Chriſtus reſurrexit, Chriſtus autē reſurrexit, eſt igi� reſurrexerunt mortuorū. Cū ergo ſint uerę cōnexiones, nō ſolū uerarū, ſed etiā falſarū ſententiarū, facile eſt ueritatem cōnexionū etiā in ſcholis illis diſcere, que p̄ter eccleſiā ſunt, ſententiarū autē ueritates in ſanctis libris eccleſiaſticis inueſtigandę ſunt. Ipa tamen ueritas cōnexionū nō inſtituta, ſed animaduerſa eſt ab hominibus et notata, ut eā poſſint uel diſcere uł docere. Nam eſt in rerū ratione perpetua et diuinitus inſtituta, que a deo authore ſunt facta. Sed quia de logica iam diximus, de mathematica conſequenter dicemus.

DE MATHEMATICA. Ca. XXI.

Athematica eſt quā latine poſſumus dicere domiſtrinalē ſcientiā, que abſtractā cōſiderat quātitatē. Abſtracta enī quātitas dicit̄, quā intellectu a materia ſeperātes uel ab aliis accidētibus, ut eſt par; impar, uel ab aliis huiuſcemodi que i ſola ratiocinatōe tractāus. Hęc diuidit̄ i arithmetiā, muſicā, geōetriā, aſtronomiā, de quibus ſingulis ſcđm ordinē diſſeremus.

DE ARITHMETICA. Ca. XXII.

Arithmetica eſt diſciplina quātitatis numerabilis ſecundum ſeipſam. Eſt enī diſciplina numerorū. Gręci enī numerum ἀριθμῶν. Arithmon uocāt, que ſcriptores litterarū ſeculariū in diſciplinas mathematicas ideo primā eſſe uoluerūt, qm̄ ipa
r iij

vt sit, nulla alia indicat disciplina, Musica autē & Geoz
metrica, et Astronōia quę sequūt, ut sint atq; subsistāt,
istius egent auxilio. Scire autem debemus Iosephum
Hebręorum doctissimum in primo libro ātiquitatum,
titulo nono dicere, Arithmetricam & Astronomiam,
Abraham primum Aegiptiis tradidisse, vnde semina
suscipientes, ut sunt hoies acerrimi ingenij excoluisse
sibi reliquas latius disciplinas, Quas merito sancti pa
tres nostri legendas studiosissimis persuadent, quoniā
ex magna parte per eas a carnalibus rebus appetitus
abstrahitur, & faciūt desiderare, quę prestāte domino
solo possimus corde respicere, Vnde ratio nūeri con
tempnēda nō est, quę in multis sc̄arū scripturarū locis
quā magni existianda sit, lucet diligēt intuētibus, Nec
frustra in laudibus dei dictū est, oīa in mēsurā et nūero
& pōdere disposuisti, Ita uero suis q̄sq; nūerus pprie
tatibus terminat, ut nullus eorum par esse cuiq; alteri
possit, Ergo et dispares in se atq; diuersi sūt, et singuli
q̄q; diuersi sunt, et singuli q̄q; finiti sunt, et oēs infiniti
sunt, Nec audebūt isti cōtēpnere nūeros, et eos ad sciē
tiā dei nō ptinere, apd̄ q̄s Plato d̄m magna autoritate
cōmendat mūdū nūeris fabricantē, Et apud nos pphā
de dō dicit, Qui pfert nūerose sc̄m, Et saluator in euā
gelio, Capilli inqt v̄ri oēs nūerati sūt, Quāuis enī se ob
lectet aspectui, q̄si corpusculoz q̄dā simulachra, cū se
narij nūeri cōpositio v̄l ordo v̄l partitio cogitat, tamen
validior et p̄potentior desup rō, nō eis ānuīt interius
q̄ vim nūeri continet, p̄ quē circuitū fidelit̄ dicit, id q̄d
dicit, vnū in nūeris, in nllas ptes diuidi posse, nulla aut̄
corpa nisi i ptes innūerabiles diuidi, et facilius celū &
tram trāsire, q̄ sc̄m senariū nūerū fabricata sunt, quā
effici posse ut senarius nūerus nō suis ptibus cōpleat,
Quāobrē nō possumus dicere propterea senariū nūe
rum esse p̄fectum, q̄d sex diebus p̄fecit deus omīa opa

ita se p̄p̄terea dō sex die
quā senarius nūerus p̄fect
nō esset, p̄fectio esset, nisi
ita secusū cōp̄nēta nō et
imp̄erita multa facta nō intelli
pota in sc̄pturis legunt q̄q;
na p̄fectū nūerū quālibet
Eius, et p̄fectio si dicitur ieu
figuras quālibet in nūeris nūm
solentē nō s̄nt. Habet et
nūq; p̄gnatōem oīm rerum in
uocato nūm q̄ numero & diuer
p̄p̄tū, d̄m nūerū, m
nūerū q̄ horat̄ p̄p̄tū, nū
libros, libent̄ d̄q; mētib;
d̄lectatione d̄i in temporibus
nūerū in quā uolunt
est, quāuis temporū uolunt
d̄o s̄nta, cōp̄nēndū temp
genariū. Porro aut̄ denarius in
creare s̄nta s̄nta, nam
senarius aut̄ nūerū creat
s̄nta. Nam illa tria s̄nta, ut
s̄nta anima uolente diligendū
aut̄ mētib; quā uolunt app
denariū, ergo denario d̄m
s̄nta, aut̄ quater ducatur, s̄
temp̄ d̄lectatione uolunt, s̄
denariū, hoc est lex cuius
s̄nta p̄p̄tū, cuius p̄fectio
s̄nta, aut̄ qui tanq; testim
p̄p̄tū, melius inter illos in m
s̄nta, aut̄ s̄nta p̄p̄tū clar
p̄p̄tū, quā p̄p̄tū de

sua, sed propterea deū sex diebus perfecisse opera sua,
quia senarius numerus perfectus est. Itaq; etiam si ista
nō essent, pfectus ille esset, nisi aut̄ ille perfectus esset,
ista secundū eum perfecta nō essent. Numerorum etiā
imperitiā multa facit nō intelligi translate ac mystice
posita in scripturis. Ingeniū q̄ppe ut ita dixerī, ingeniū
nō potest nisi nouerit quid sibi uelit, quo & Moyses &
Esaías, et ipse dñs xl. diebus ieiunauerūt, cuius actiōis
figuratus quidā sine huius numeri cognitione et con-
sideratiōne nō soluitur. Habet enim denarium quater:
tanq; cognitiōem oīm rerum intextā tēporibus. Qua-
ternario namq; numero & diurna et annua curricula
peragūtur, diurna matutinis, meridianis, uespertinis,
nocturnisq; horarū spaciis, Annua vernis, estiuis, au-
tūnalibus, hiemalibusq; mensibus. A temporū autem
delectatione dū in temporibus uiuimus, propter eter-
nitatem in qua uiuere uolumus abstinēdū et ieiunādū
est, quamuis temporū cursibus ipsa insinuetur nobis
doctrina, contēpnendorū temporum, et appetēdorum
eternorū. Porro aut̄ denarius numerus, creatoris atq;
creaturę significat scientiā, nam trinitas creatoris est,
septenarius autē numerus creaturā indicat, ppter uitā
& corpus. Nam in illa tria sunt, vnde etiam toto corde,
tota anima, tota mente diligendus est deus, in corpore
autē manifestissima quattuor apparent, quibus cōstāt
elementa. Hoc ergo denario dum temporaliter nobis
insinuat, idest quater ducatur, caste et incontīnēter
a temporū delectatione uiuere, hoc est quadraginta
diebus ieiunare, hoc est lex cuius psona est in Moyse,
hoc est prophētia, cuius personā gerit Helias, hoc ipse
dominus monet, qui tanq; testimoniū habens a lege et
prophetis, medius inter illos in mōte tribus discipulis
videntibus atq; stupeñtibus clauit, Deīde ita querit,
quomodo quinquagenarius de quadragēario nūero

existat. qui nō mediocriter in 'nostra religiōe sacratus est propter pentecosten. et quomōter ductus propter tria tempora ante legē. sub lege. sub gratia. uel ppter nomē patris. et filij. et spiritus sancti. adiuncta eminentius ipa trinitate ad purgatissimę ecclesię mysteriū referatur. perueniatq; ad centū uel tres pisces. quos rētia post resurrectionē dñi in dexterā partē missa ceperūt. Ita multis aliis atq; aliis numerorū formis. quędā ppter similitudinē in sanctis libris secreta ponunt. quę ppter numerorū imperitiā legentibus clausa sunt. Quia ppter necesse est eis qui uolūt ad sacrę scripturę noticiā puenire. ut hanc artē intēte discāt. et eū didicerit mysticos nūeros. in diuinis libris facilius hinc intelligant.

DE GEOMETRICA. ⁴ Ca. XXIII.

Vnc ad Geometriā ueniamus. quę est descriptio contēplatiua formarū. documentum etiā vsuale philosophorū. quod ut ppreconis celeberrimis referant Iouē suum in operibus ppris geometriare testant. Quod nescio utrū laudibus an uituperationibus applicet. qñ quod illi pungūt in puluere coloreo. Iouē facere mentiūtur in cęlo. Quod si uero creatori et oīpotenti deo salubriter applicet. potest ex sententię forsitā cōuenire ueritate. geometriat enim si fas est dicere. sancta diuinitas. qñ creaturę suę quā usq; hodie facit. existere diueras spēs. formulasq; cōcedit. quādo cursus stellarū potentia uenerāda distribuit. & statutis lineis fecit currere quę mouentur. certaq; sede quę sunt fixa cōstituit. Quidquid enim bene disponitur atq; componitur. potest disciplinę huius qualitatibus applicari. Geometria latine dicitur terrę dimensio. sicq; diffiniē. Geometria est disciplina magnitudinis immobilis. et formarum. quod per diueras formas

DE MUSICA.

Vnde disciplina que
in quodammodo sunt. id est
in fine. ut duplum. trip
lum. quę dicitur ad aliquod
mensuris est. ratio unius. ut qu
liberum congrue implere
mensuris dicitur. et prout
de his libenter in ecclesia m
(line) sc

ipſius diſciplinę. ut nonnulli dicunt primum egiptiis
dominis propriis fertur eſſe partitus. Cuius diſciplinę
magiſtri menſores ante dicebantur. ſed Varro peritiſ-
ſimus latinorū huius nominis cauſam ſic extitiſſe com-
memorat dicens. prius quidem hoies per dimenſiones
terrarum terminis poſitis uagantibus populis pacis
utilia preſtitiffe. deinde totius anni circulū menſtruali
numero fuiſſe partitos. vnde et ipſi menſes quod annū
metiātur edicti ſunt. Verū poſtquam ita reperta ſunt.
prouocati ſtudioſi ad illa inuiſibilia cognoscenda ce-
perunt querere quanto ſpacio a terra luna. a luna ſol
ipſe diſtar et. & uſq; ad uerticem cęli quanta ſe męſura
diſtenderet. quod peritiſſimos geometras aſſecutos
cōmemorat. Tunc & dimenſionem uniuerſę terrę pro-
babili refert ratione collectam. ideoq; factum. ut diſci-
plina ipſa geometrice nomen acciperet. quod per ſc̄la
longa cuſtodit. Hęc igitur diſciplina in tabernaculi
templiq; edificatione ſeruata eſt. ubi linealis menſurę.
vnius & circuli ac ſperę atq; hemiſperion. quadrāgulę
quoq; formę. & cęterarum figurarum diſpoſitio habi-
ta eſt. quorum omnium noticia ad ſpiritalē intellectū
non parum adiuuat tractatorem.

DE MVSIKA.

Ca. XXIII.

Muſica eſt diſciplina quę de numeris loquitur.
m qui ad aliquid ſunt. ideſt hiſ qui inueniuntur
in ſonis. ut duplum. triplum. quadruplum. &
hiſ ſimilia quę dicuntur ad aliquid. Hęc ergo diſciplina
tam nobilis eſt. tamq; utilis. ut qui ea caruerit. eccleſia
ſticum officium congrue implere non poſſit. Quidq;
enim in lectionibus decēter pronūciatur. ac quidquid
de pſalmis ſuauiſter in eccleſia modulatur. huius diſci-
(plinę ſcientia ita temperatur.

& non solum per hanc legimus & psalmis in ecclesia. immo omne seruitiū dei rite implemus. Musica ergo disciplina per omnes actus uitę nostrę hac ratione diffunditur. primū si creatoris mādata faciamus. & puris mentibus statutis ab eo regulis seruiamus. Quidquid enim loquimur vel intrinsecus uenarū pulsibus commouemur . p̄ musicos rithmos harmonię uirtutibus probatur esse sociatū. Musica quippe scientia est bene modulandi. Quod si nos bona conuersatione tractāus. tali disciplinę probamur semper esse sociati. quādo uero iniquitates gerimus. musicā nō habemus. Cęlū quoq; & terra uel omnia quę in eis superna dispēstatione peragūtur. nō sunt nisi musica disciplina. cum Pithagoras hunc mundum per musicam conditum. & per eam gubernari posse testatur. Hęc & in ipsa q̄q; religione christiana ualde permixta est. ac idē fit. ut nō pauca etiam claudat atq; obtegat nonnullarū rerum musicarū ignorantia. Nam & de psalterij & citharę differentia. q̄dam non inconcinne aliquas rerum figuras aperuit. et decē cordarum psalterium nō importune inter doctos q̄rif. vtrum habeat aliquā musicę legem. quę ad tantū neruorum numerum cogat. an uero si non habet. eo ipso magis sacrate accipiendus sit. Ipse numerus uel p̄pter decalogū legis. De quo item numero si queratur. non nisi ad creatorem creaturamq; referendus est. uel p̄p̄t expositū ip̄m denariū. Et ille numerus edificatōis templi qui commemoratur in euangelio. xl. scilicet. & vi. annorum. nescio quid musicum sonat. & relatus ad fabricam dominici corporis propter quam templi mētio facta est. cogit nonnullos hereticos cōfiteri filium dei. non falso sed uero. & humano corpore indutum. Itaq; & numerum & musicā plerisq; locis in sanctis scripturis honorabiliter p̄sita inuenimus. Nō enim audiēdi sunt errores gentiliū superstitionū. qui nouē musas

Si loquor & memore filias est
Viro quo nescio quomodo
rerum doctior uel uelior et
tatem nescio quam non enim
apud tres archas tenui limi
in templo Apollinis diuini p̄
ficum pulchriora inuenerat. & p̄
enere. ita conquire re oper
equo potiore expectarent. & p̄
nouem ap̄ omnes esse empta
debetentur. quibus potiora e
impollente uocabula. Sic ergo
militares fabri tenes creati
propter ea illa ciuitas locauer
uolere. aut eos se cuiusquam
firmiter. sed quia tale erit
sonum que materies conueni
neura. Aut enim uoce clama
cius huc organo canunt. a
tubarū. aut p̄p̄t. licet in cyth
bulberatis. que per uocatio
in habet quod Varro renu
non debemus propter superi
musicam iugeri. quid inde un
fuit incipere potuerim
uocem quocumque. si aliquid e
nos quod in ista capiendi
Nepem & iheras dulcere non
tam dicit esse Mercurij. aut
relicta fuerunt. & que corde
citharę & maluerunt. prop̄
citharę est. Immo uero qu
citharę est. deum sui esse in
municam.

& Iouis & memorie filias esse finxerunt. Refellit eos Varro. quo nescio utrum apud eos quisquam talium rerum doctior uel curiosior esse possit. Dicit enim ciuitatem nescio quam (non enim nomen recolo) locasse apud tres artifices terna simulachra musarum. quod in templo Apollinis donum poneret. ut quisquis artificum pulchriora formasset. ab illo potissimum electa emeret. ita contigisse ut opera sua illi quoque artifices eque pulchre explicarent. & placuisse ciuitati omnes nouem. atque omnes esse emptas. ut in Apollinis templo dedicarentur. quibus postea dicit Hesiodum poetam imposuisse uocabula. Hic ergo Iupit̄ nouē musas genuit. sed tres fabri ternas creauerunt. Tres autem non propter ea illa ciuitas locauerat. quidā in somnis eas uiderat. aut tot se cuiusquam illorum oculis demonstrauerant. sed quia facile erat animaduertere omnem sonum quę materies cantilenarum est. triformem esse natura. Aut enim uoce editur. sicut eorum est qui faucibus siue organo canunt. aut flatu. sicut tubarum & tibarū. aut pulsu. sicut in cytharis. & tympanis. & quibuslibet aliis. quę percutiēdo canora sunt. Sed siue se ita habeat quod Varro retulit. siue non ita. nos tamen non debemus (propter superstitionem profanorum) musicam fugere. si quid inde utile ad intelligendas sanctas scripturas rapere potuerimus. nec ad illorū theatricas nugas cōuertī. si aliquid de cytharis & de organis (quod ad spiritalia capiēda ualeat) disputemus. Neque enim & litteras discere non debuimus. quia eorum deum dicunt esse Mercuriū. aut quia iusticie uirtutisque templa dedicarunt. & quę corde gestanda sunt. in lapidibus adorare maluerunt. propter ea nobis iusticia uirtusque fugiēda est. Immo uero quisquis bonus uerusque christianus est. deum sui esse intelligat ubicumque inuenit ueritatem.

Astronomia ergo super est, quæ (vt quidam dixit)
 dignum est religiosiſ argumētum, magnumq̄
 curioſis tormentum. Hanc ergo ſi caſta ac mo-
 derata mēte perquirimus, ſenſus quoq̄ noſtros (ut &
 veteres dicunt) magna claritate perfundit. Quale eſt
 enī ad cælos anīo ſubīre, totamq̄ illam machinā ſupnā
 indagabili ratione diſcutere, & inſpectiua mētis ſublī-
 mitate ex aliq̄ parte colligere, qđ tantę magnitudinis
 arcana uelauerunt. Nam mundus ipſe (ut quidam dicūt)
 ſphærica fertur rotūditate collectus, vt diuerſas rerum
 formas ambitus ſui circuitōne cōcluderet. Vnde librū
 Seneca conſentanea philoſophis diſputatione forma-
 uit, cui titulus eſt, de forma mundi. Aſtronomia itaq̄
 dicitur (vnde nobis ſermo) aſtrorum lex, quia neſciunt
 vllō modo aliter quam a ſuo creatore diſpoſita ſunt, vſ
 conſiſtere, vel moueri, niſi forte quando aliquo mira-
 culo factō diuinitatis arbitrio commutātur, ſicuti He-
 ſi ſu naue ſolī in gabaon ut ſtaret legitur imperaſſe, & tē-
 poribus Ezechie regis retrorſum decem gradibus re-
 uerſum fuiſſe, & in paſſione domini tribus horis Sol
 tenebroſus effectus eſt, & his ſimilia. Ideo enim mira-
 cula dicuntur, quoniā contra conſuetudinem rerum
 admiranda contingunt. Feruntur enim (ſicut dicunt
 aſtronomi) quę cælo fixa ſunt, mouentur vero planete
 id eſt erraticę quę curſus ſuos certa tamen diſſinitione
 conficiunt. Aſtronomia eſt itaq̄ (ſicut iam dictū eſt) di-
 ſciplina quę curſus celeftium ſiderum & figuras con-
 templatur, omnes et habitudines ſtellarum circa ſe &
 circa terrā indagabili ratione percurrit. Inter aſtrono-
 miam autē m & aſtrogiam aliqd̄ differt, licet ad vnā
 diſciplinam ambe pertineant. Nam aſtronomia cæli cō-
 uerſionem, ortus, obitus, motuſq̄ ſiderum continet, vſ

es pro ca ſa ita uenerit. aſ-
 tralis partem ſup̄ſtitiola e-
 ſols longę curſus uel ſtellar
 hōnes. Superſtitiola uero eſt
 leguntur. qui ſtels augurā
 celi ſigna per angulū mme uo-
 minē ſiderum curſus uel ita
 predicare conantur. Hinc q̄
 ſig. quę naturalis in quiliōne
 curſus aq̄ ſtellarum. & certas
 uenē ſunt. oportet a dero
 mte ſolū uſ per certas reg
 accerere argumentorum. ſim
 ita amorum curſu uel uerū
 ſideris nouerit. dicitur ratione
 ſcholis ſibi exordia. & certas
 aq̄ celebrantium ſibi ſunt
 populoſi deſire ualeat mōſtari

DE PHILOSOPHORUM L.

Cedeſiōe liberalioris
 e ad ſimilitudinem diſci-
 (ſeruiſſimus diximus
 eodē ſteliſ qui uocant
 ſiderum commōdara in diſ-
 ſimilitudine. maxime planor
 ſunt. ſed ab eis etiam tanquā
 ſiderum noſtrum uenūſcāda
 ſunt ſtela habebant. & c
 ſiderum et ingret. ſed etiā

ex qua cauſa ita uocentur, aſtologia uero partim naturalis, partim ſuperſticioſa eſt. Naturalis, dum exequitur Solis lunęq; curſus uel ſtellarum certas temporū queſtiones, Superſticioſa uero eſt illa quam mathematici ſequuntur qui ſtellis augurātur, quiq; etiam duodecim cęli ſigna per ſingula animę uel corporis mēbra diſponūt, ſiderumq; curſus natiuitatis hominum & mēores prædicare conantur, Hanc quidem partem aſtologię que naturali inqueſtione exequitur Solis lunęq; curſus atq; ſtellarum, & certas temporum diſtinctiones caute rimatur, oportet a clero domini ſolerti medicamine diſci, ut per certas regularū coniecturas, et ratas ac ueras argumentorum eſtimationes, non ſolū præterita annorum curricula ueraciter inueſtiget, ſed & de futuris nouerit fideliter rationari temporibus, utq; paſchalis feſti exordia, et certa loca omnium ſolemnitatum atq; celebrationum ſibi ſciamt intimare obſeruanda, & populo dei rite ualeat indicare celebranda.

DE PHILOSOPHORVM LIBRIS, Ca. XXVI.

Cce de ſeptē liberalibus artibus philoſophorū,
e ad quam uſilitatem diſcedę ſint catholicis, ſatis
(ut reor) ſupius diximus, illud adhuc adiicius
quod philoſophi ipſi qui uocantur, ſi qua forte uera et
fidei noſtrę accommodata in diſpenſationibus ſuis ſeu
ſcriptis dixerunt, maxime platonici nō ſolū formidāda
non ſunt, ſed ab eis etiam tanquam iniuſtis poſſeſſoribus
in uſum noſtrum uendicāda, Sicut enim Aegiptij
in tantum idola habebant, & onera grauia que ppl's
Iſrl' deteſtareſ et fugeret, ſed etiā uafa atq; ornamenta
s ij

de auro & argento. & ueste. que ille populus exiēs de Aegypto. sibi tanquam ad usum meliorem clāculo vendicauiť. non authoritate propria. sed p̄cepto & mandato. ipsi Aegiptiis nescienter cōmodātibus ea q̄bus ut bene utebantur. sic doct̄r inē omnes gentiliū non solum simulata & supersticiosa figmenta. grauesq; sarcinas superuacanei laboris habent. que unusquisq; nostrum duce Christo societatem gentiliū exiens. debet abominari atq; deuitare. Sed etiam liberales disciplinē. de quibus paulo ante egimus. usui ueritatis aptiores. & queſdam morum p̄cepta utilissima continēť. de quibus ipso uno colendo nonnulla uera inueniuntur apud eos. quod eorum tanquam aurum & argentum quod non ipsi instituerunt. sed de quibusdā quasi metallis diuinē prouidentię. que ubiq; infusa est eruerūt. & quo peruerse atq; iniuriōse ad obsequia dēmonum abutuntur. cum ab eorum misera societate sese animo separat. debet ab eis auferre christiāus. ad usum iustū p̄dicandi euangelij. uestem quoq; illorum idest hominum quidem instituta. sed tamē accomodata hūanę societati. quibus in hac uita carere non possumus. accipere atq; habere licuerit in usum conuertenda christianum. Nam quid aliud fecerunt boni multi fideles n̄ri? Nonne quanto auro & argento et ueste suffarcinati exierūt de Aegypto. Ciprianus & doctor suauissimus. & martyr beatissimus. quanto Lactantius. quāto Victorinus. optatus Hilarius. quanto innumerabiles grāmatici? Quod prior ipse fidelissimus dei famulus Moyſes fecerat. de quo scriptum est. quod eruditus fuerit omni sapientia Aegiptiorum. Quibus omnibus uiris supersticiosa gentium consuetudo. & maxime illis temporibus cum Christi recutiens iugum christianos perſequabatur. disciplinas quas utiles habebat nunquam cōmodaret. si eas in usum colēdi vnus dei quo uanus

illorum cultus consideret
Sed de re ut auro et argen
de Aegypto populoſo. nescie
que habent in Chriſto. hie qui
in exodo factum sine libro fig
figurate. que de p̄cepto a
litis in reſp̄ctu dicitur. Se
dicitur in reſp̄ctu inſu di
das accipere copiam. illud ap
ceſſet. ſicna dicitur. ciuitas
quomodo de Aegypto diues et
egreſſi ſalutem eie. non poſſe
innotuere eſt Chriſtus. nihil
ſinos docet. quomodo quod
es quos in Aegypto habuit
rite ad me quibuscumque et men
Tollite iugum meū lupi uos
& hominis corde. & inueniet
ſitis. Logum enim ſuauis eſt. &

DE ACQUISITIONE
VIRTUTUM.

Nota quippe dum i
i ſpiritualem opt
ruſq; exercitio uirtu
tam. ne dum in uno di
cipulo ſp̄re e neglig. uerq; op
tandim. ipſi etiam. quia q
tenua habet. inſimo p̄notat
chriſtoſiſa. Aut enim ipſa

idolorum cultus excinderetur cōuersas suspicaretur.
Sed dederunt aurum et argentū. et uestem suā exeūte
de Aegypto populo dei. nescientes quemadmodū illa
quę dabant in Christi obsequium redderent. Illud enī
in exodo factum sine dubio figuratum est. ut hoc prę
signaret. quia sine pręiudicio alterius aut paris aut me
lioris intelligentię dixerim. sed hoc modo instructus
diuinarum scripturarum studiosus. cum ad eas scrutā
das accedere ceperit. illud apostolicum cogitare nō
cesset. scientia inflat. charitas ędificat. Ita enim sentit
quamuis de Aegypto diues exeat. tamen nisi pascha
egerit. saluum se esse non posse. Pascha autē nostrum
immolatus est Christus. nihilq; magis immolatio chris
tianos docet. quam illud quod ipse clamat. tanquā ad
eos quos in Aegypto sub Pharaōe iubet laborare. *Ve
nite ad me q laboratis et onerati estis. et ego uos rēficiā.*
Tollite iugum meū super uos et discite quia mitis sum
& humilis corde. & inuenietis requiem animabus ue
stris. Iugum enim suauē est. et onus meū leuē est.

DE ACQUISITIONE ET EXERCITIO
VIRTVTVM. Ca. XXVII.

Interea quippe dum intenta meditatione sci
ētiam spiritalē optat adipisci. necesse est
ut iugū exercitio uirtutum sibi quęret opulē
tiam. ne dum in uno diues esse cupit. et alte
rius opes quęrere negligit. uerę opulentię fructus pdat.
ac non solum ipsi eueniat. quia quęsitariū rerum utili
tatem non habeat. immo pœnas iniustus possessor pro
eis domo soluat. Ait enim ipsa ueritas seruis. Qui scit
s iij

voluntatē domini sui & non facit, uapulabit in multis,
qui autem nescit & non facit, uapulabit paucis. Quid
ergo proderunt hominum ingentes diuitias congregare,
& earum usum minime habere, cum multo melior sit ille qui paupertate sua contentus est & letabitur
de labore suo, ei qui totam uitam suam diuitias habēs
in egestate consumit, Salomone attestante qui ait, melior
est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus et indigens
pane, Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum
edificat ex uite merito, tantum nocet si nō et ualet
contradicientibus resistere, Sed ex duobus imperfectis
magis eligo sanctam rusticitatem, quam eloquentiam
peccatricem, quia sapientia dicit, Melior est pauper
ambulans in simplicitate sua, quam diues prauis itineribus,
qui autem custodit legem, filius sapiens est, Oportet
quidem eum qui sapientie studet, uirtuti studere, ut id
quod sapienter intelligit in mente, utiliter exerceat in opere,
& quodcumque boni uerbis aliis facere precipit, suis
operibus faciendum esse prius doceat, ut faciens &
docens mandata dei, maior uocetur in regno celorum,
nō minimus si docuerit & soluerit actione unum de
mandatis dei minimis, Omnis enim inquit saluator
qui uenit ad me, & audit sermones meos, & facit eos,
similis est homini edificanti domum, qui fodit in altum,
& posuit fundamenta supra petram, Inundatione autem
facta, illisum est fulmen domui illi, & nō potuit eam
mouere, fundata enim erat supra petram, Qui autem
audit & non facit, similis est homini edificanti domum
suam supra arenam sine fundamento, in qua illisus est
fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus
illius magna, Debet autem unusquisque catholicus
uniuersis uirtutibus equaliter operam dare, ut & intus
& foris nobiliter ornatus, eterni regis conuiuio dignus
existat, & quadriga spiritali uectus ad

eternam patriam conferenda
interdum, ut possit prou
in delectatione meminerit reme
gohus, pos. humiliter fac. ut
obseruatum & uerum co
iudicium & legem uoluntate
dum impendere, ut in agniti
centiam, & profuerunt in
tpe, ut conuenit, ceteris, &
de. ante ut pax & caritati
que saluare et uoluntate per
deus uirtutum perficere ad
ne uoluntatis homo, ut
pax & ager, atq; orationis uol
dicitur, quoniam, quem anapa
hominem & licentia peruenit et
finis in orationibus genit
magis in orationibus Christi
rum non solum sermo, immo
uirtutum debet esse, Sed qui
que intelligenda sunt in scriptis
ad ueritate domino de profer
impugnare dicimus, ut hoc no
quis dicitur.

QID DEBEAT DO
CATHOLICVS IN
DO AGERE.

Debet igitur dominus aru
tut & doctor, defendi
tur erroris, & bona d
re, atq; in hoc oper
(au)

eternam patriam conscendat. Debet autem prudentie intendere. vt prudēter prouideat. veraciter intelligat. intellectaq; memoriter retineat. Debet iusticie ut religiosus. pius. humilisq; fiat. vt gratiam & vindicationē. obseruantiam & ueritatem cōseruet. pactumq; & par iudicatum & legem custodiat. Debet fortitudini frus dium impendere. vt in agnificentiam. & fidentiam. pacientiam. & perseuerantiam habeat. Debet temperantie. vt continens. clemens. & moderatus fiat. & super hęc omnia ut pacis & charitatis fidus executor existat. que scilicet est vinculum perfectionis. His autem speciebus virtutum perfecte adornatus. & sapientie lumine illustratus homo dei. rite & congrue seruitium potest agere. atq; oratoris officium digne potest in ecclesia implere. quem antiqua diffinitio affirmat uirum bonum & dicendi peritum esse debere. Si ergo hęc diffinitio in oratoribus gentilium obseruabatur. multo magis in oratoribus Christi obseruari conuenit. quorum non solum sermo. immo etiam tota uita doctrina uirtutum debet esse. Sed quia de modo inueniendi ea que intelligenda sunt in scripturis multa iam diximus. adiuuante domino de proferendo ea que intellecta sunt pauca dicemus. ut hoc nouissimo libro totum hoc opus claudamus.

QVID DEBEAT DOCTOR
CATHOLICVS IN DICENDO
DO AGER E. Ca. XXVIII.

debet igitur diuinarum scripturarum tractator & doctor. defensor recte fidei ac debellator erroris. & bona docere. & mala dedocere. atq; in hoc opere sermones conciliare (auerfos. remissos erigere.

s iij

nesciētibz qđ agere, quid expectare debeāt, intimas
 re, ubi aut beniuolos, intentos, dociles, aut inuenerūt
 aut ipse fecerunt, cetera peragenda sunt sicut postulat
 causa. Si docendi sunt qui audiunt, narratione facien-
 dum est, si tamen indigeat ut res de qua agitur innotes-
 scat, vt autem quę dubia sunt, certa fiant, documentis
 adhibitis rationandum est. Qui uero audiunt, monen-
 di sunt potius quam docendi, vt in eo quod iam sciunt
 agendo non torpeant, & rebus quas ueras esse fatent,
 assensum accommodent. Maioribus dicendi uiribus
 opus est, ubi obsecrationes & increpationes, concita-
 tiones & exercitationes, & quęcumq; alia ualent ad
 commouendos animos sunt necessaria. Et hęc quidem
 cuncta quę dixi, omnes fere homines in his quę lo-
 quendo agunt, facere non quiescunt, sed cū alij faciant
 obtunse, deformiter, frigide, alij acute, ornate, uehe-
 menter illum ad hoc opus unde agimus oportet acce-
 dere iam qui potest disputare vel dicere sapienter, etiā
 si non potest eloquenter, ut proffit audientibus etiā
 sapienter, si minus quam prodesset eloquenter posset
 dicere. Qui uero affluit insipienti eloquentia, tanto
 magis cauendus est, quanto magis ab eo in his quę au-
 dire inutile est delectatur auditor, & eum quem disser-
 te dicere audit, etiā uere dicere existimat. Hęc autē
 scientia nec illos fugit qui artem Rhetoricam docen-
 dam putauerunt. Fassi sunt enim sapientiam sine elo-
 quentia parum prodesse ciuitatibus, eloquentiam uer-
 o sine sapientia nimium obesse plerumq; prodesse
 nunquam. Sapienter autem dicit homo tanto magis
 vel minus, quanto in scripturis sanctis maius minusue
 proficit, non dico in eis multum legendis memorięq;
 mandandis, sed bene intelligendis, & diligēter earum
 sensibus indagandis. Sūt enī q eas legūt ut teneāt, negle-
 gūt ne intelligāt, qbus lōge sine dubio pferēdi sunt qui

uerba eorum minus tenent, &
 uident, sed utiq; qui & cu-
 oportet intelligi. Hinc ergo q
 etiam quod non potest eloqui
 tenere maxime necessarium e-
 peritorem certum finem
 dorem, ut qđ dicitur in uer-
 quoniam solum sapienter uerū
 dicere, quo profecto plus proce-
 ad legatos uel audientes, &
 eloquenter cum multo magis
 rhetorice uere precepto, in
 dōm, non solum eloquenter
 ed dicere ueracē predicatio-
 eloquenter dicunt, uam, &
 ueritatem sunt ergo ecclesiā
 non solum sapienter, sed &
 quibus legendis magis non i-
 est, sicut dicitur si ueraciter
QUOD AVTHORES U-
RBORVM ET SAPIEN-
TES FIERVNT.
 k. ad op. for. sita. quere. i.
 h. q. quoniam scripta dicitur
 nobis habere in aucto-
 res sicut in eloquentes &
 quod ad uerū prod. incipit
 quod dicitur, facillime sol-
 uere, omnes qui recte it-
 tate sunt, intelligere, nō eos
 tantum est quędam eloque-
 nter docet, est quę similes
 uel persone nō congruat
 nō intelligo minus qđ app

pectare debet. inima
dociles. au. inuenerit
enda sunt. locu. p. p. p.
unt. narratiue. hinc
de qua. agitur. hinc
certa. sunt. documentis
uero. audiri. m. m. m.
in. eo. quod. iam. scimus
quas. ueras. esse. haberi.
tibus. dicendi. uirtus
crepationes. concitas
cum. alia. ualent. ad
effaria. Et. hoc. quidem
omnes. in. his. quae. lo
quunt. sed. et. alii. habent
in. acute. ornate. uehes
e. agimus. oportet. acc.
uel. dicere. sapienter. etiam
uoluit. audientibus. etiam
esse. eloquentem. possit
mi. eloquentia. ratio
gis. ab. eo. in. his. que. au
t. et. eum. quem. dixer
e. existimat. Hic. autem
Rhetoricam. docent
in. sapientiam. line. elo
quibus. eloquentiam. ue
re. plerumque. prodeste
licet. homo. ratio. magis
sanctis. maior. minime
in. legendis. memorie. p. p.
tis. et. allegiter. earum
s. legat. ut. tenet. ne. g. l.
u. u. p. p. p. p. p. p. p.

verba eorum minus tenent. & cor eorū sui cordis oculis
vident. sed utriusque qui & cum uolet eas dicit. & sicut
oportet intelligit. Huic ergo qui sapienter debet dicere.
etiam quod non potest eloquenter uerba scripturarū
tenere maxime necessarium est. Quanto enim se pau
periorum cernit in suis. tantum in istis oportet eum di
torem. ut quod dixerit suis uerbis. prebeat & illis. Porro
qui non solum sapienter. uerum etiam eloquenter uult
dicere. quo profecto plus proderit. si utrumque potuerit.
ad legendos uel audiendos. & exercitatione imitandos
eloquenter eum multo magis quam magistris artis
rhetoricę uacare precipio. si tunc hi qui legunt & au
diuntur. non solum eloquenter. sed etiam sapienter dixisse
uel dicere ueraci predicatione laudantur. Qui enim
eloquenter dicunt suauiter. qui sapienter salubriter
audiuntur. Sunt ergo ecclesiastici uiri qui diuina eloqua
non solum sapienter. sed & eloquenter tractauerunt.
quibus legendis magis non sufficit tempus. quam de esse
ipsi studentibus & uacantibus possunt.

QVOD AVTHORES CANONICORVM LI
BRORVM ET SAPIENTES ET ELOQVENS
TES FVERVNT. Ca. XXIX.

h (quorum scripta diuinitus inspirata) canonem
nobis saluberrima autoritate fecerunt. sapien
tes tatummodo. an eloquentes nuncupandi sint? que
quidem questio apud me ipsum. & apud eos qui mecum
quod dico sentiunt. facillime soluitur. Videri potest. &
audeo dicere. omnes qui recte intelligunt. quod illi lo
quuntur simul intelligere. non eos aliter loqui debuisse.
Sicut autem est quedam eloquentia que magis etatem
iuuenilem docet. est que senilem. nec iam dicenda elo
quentia si personę non congruat eloquentis. Vbi uero
non eos intelligo. minus quod apparet mihi eorum eloque

tia, sed eã nõ dubito esse talem, qualis est ubi intelligo. Sic quippe illi locuti sunt vt posteriores qui eos recte intelligerent & exponerent, alteram gratiam disparẽ quidem, uerum tamen subsequenter in dei ecclesia reperirent. Non ergo expositores eorum ita loqui debent, tanquam seipfos exponendos simili autoritate proponant, sed in omnibus sermonibus suis primitus ac maxime ut intelligant, elaborent ea quantum possunt perspicuitate dicendi, vt aut multum tardus sit qui nõ intelligit, aut in rerum (quas explicare atq; ostendere volumus) difficultate ac subtilitate non in nostra locutione sit causa, quo minus tardiusue q̃ dicimus possint intelligi. Sunt enim quedam que aut non intelliguntur aut vix intelliguntur, quamuis planissime dicentis versentur eloquio, que in populi audientiam vel raro si aliquid urget, uel nunquam omnino mittenda sunt.

QVOD FACILI LOCVTIONE VTI IN
VVLGVS DEBEAT. Ca. XXX.

Vamuis in bonis doctoribus tanta docendi cura sit, uel esse debeat, ut verbum quod nimis obscurum sit vel ambiguum, latinum esse non possit, vulgi autem more sic dicatur, vt ambiguitas obscuritasq; vitetur, non sic dicatur ut a doctis, sed potius vt ab indoctis dici solet. Quid enim prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis, cum intelligunt propter quos ut intelligant loquimur? Qui ergo docet, uitabit uerba omnia que non docent, & si pro eis aliqua que intelligantur integra potest dicere, id magis eliget, si autem non potest, siue quia nõ sunt, siue quia in presentia non occurrunt, vtetur etiã verbis minus integris, dum tamen res ipsa doceat atq; discatur integre, & hoc quidem non solum in colloqu

tionibus siue sicut cum aliquo
verum etiam multis magis
promittitur, vt intelligatur
locutionibus est, cum propter
omnes tacet in auditorio vt
conteritur, sed in rebus
ne mens est, vt dicitur, ac
centi se habent, cura dicentis
significare vt intelligatur
auti, que sine significet u
mensura ueritate dicendi
best, que parata & ad uer
pronuncia. Mora autem uer
audierit, tumens est, aut i
cum quibus est qui significet
qui cogita in ueritate.

DE OPTIMO MODO
OPORTEAT PRAEDI
CENDO OBSERVARE

Sicut optimum mod
e rationem audiat, & e
nam ingeniorum i
verbo rem esse, non vert
dicitur, aperte que uo
quid dicitur, si hoc potest,
dicitur, quod clarum est
quod in rebus dicitur, ita debet
esse, vt delectet, vt dicitur. D
uolens est delectare suavit
tatem suam quod primo
dicitur, et illas, in rebus et

tionibus siue fiant cum aliquo vno, siue cum pluribus: verum etiam multo magis in populis quando sermo promittitur, vt intelligamur instandum est. Qui in collocationibus est, cuius interrogandū potestas, ubi aut omnes tacent ut audiatur vnus, & in eum inteta ora conuertūt, ibi ut reqrat vnusquisq; que nō intellexerit: nec moris est nec decoris, ac per hoc debet maxime tacenti subuenire cura dicentis. Solet autem motu suo significare vtrum intellexerit cognoscendi auida multitudo, que donec significet uersandum est quod agit multimoda uarietate dicendi, que in potestate nō habent qui preparata & ad uerbum memoriter retenta pronunciat. Mox autem ut intellectum esse cōsisterit, aut sermo sumendus est, aut in alia transeūdum. Sicut enim gratus est qui agnoscenda enubilat, sic onerosus qui cognita inculcat.

DE OPTIMO MODO DICENDI, ET QUID
OPORTEAT PRAEDICATOREM IN DICENDO OBSERVARE. Ca. XXXI.

St autem optimus modus dicēdi, qui fit ut qui
e audit uerum audiat, & que audit intelligat, bonorumq; ingeniorum insignis est indoles, in verbis uerum amare, non uerba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire que uolumus non potest, aut quid obest lignea, si hoc potest, quādo nihil querimus nisi ut pateat quod clausum est? Dixit ergo quidā eloquens, & uerum dixit, ita debere eloquētem loqui ut doceat, ut delectet, ut flectet. Deinde addidit, Docere necessitatis est, delectare suauitatis, & flectere uictorie. Horum trium quod primo loco positum est, hoc est dicēdi necessitas, in rebus est cōstituta q̄s dicimus.

reliqua duo in modo quod dicimus. Prorsus hæc sit in docendo eloquentia, non ut libeat quod horrebat, aut ut fiat quod pigeat, sed ut appareat quod latebat. Quod si etiam delectare vult eum cui dicit aut flectere, non quocumque modo hoc dixerit, sed interest quomodo dicat ut faciat. Sicut est autem ut teneatur ad audiendum delectandus auditor, ita flectendus ut moueatur ad agendum, & sicut delectatur si suauiter loqueris, ita flectetur si amet quod polliceris, timeat quod miaris, oderit quod arguis, quod commendas amplectitur, quod dolendum exaggeras doleat, cum quid letandum predicis gaudeat, misereatur eorum, quos miserandos ante oculos dicendo constituis, fugiat eos quos cauendos terrendo preponis, & quidquid aliud grandi eloquentia fieri potest, ad commouendos animos auditorum, non quid agendum sit ut sciant, sed quod agant, que agendum esse iam sciunt. Oportet ergo eloquentem ecclesiasticum quando suadet aliquid quod agendum est, non solum docere ut instruat, & delectare ut ueniat, verum etiam flectere ut uincat.

DE TRIPLICI GENERE LOCUTIONIS.
QUOD ROMANI DOCTOR ELOQUII
ITA DISTINXIT. Ca. XXXII.

D hæc enim tria id est ut doceat, delectet, ut flectat, etiam illa tria uidentur pertinere uoluisse idem ipse Romani author eloqui, cum totidem dicit, Is erit igitur eloquens, qui poterit parua summissè, modica temperate, magna granditer dicere, tanquam si adderet illa etiam tria, & sic explicaret unam eandemque sententiam dicens, Is erit ergo eloquens, qui ut doceat poterit parua summissè, ut delectet modica temperate, ut flectat magna dicere granditer. Hæc autem tria ille ab eo dicta sunt in causis forensibus posset ostendere;

non autem hic hoc est in
quibus huius quem volum
in illis enim ea parua dicunt
ris iudicandum est, et mag
omnium, et uero in illis
ut agatur dicunt, sed ta
audere inter utrumque, quod
hoc est moderate dicent, mo
pobit nam modica parua
cimus, in illis autem nostris
manere de hoc superiore
nam libere, nec tempore
debemus, ut etiam ueniat
sent magna que dicimus, ut
cuius rebus uel acquirere
videri debeant, que dicunt
illa magna siue parua pecu
fici, quam profectio di par
mas, dicere domino, Qui
magno huius est, Quod erit
delectamini huius est

QUANDO SUMMISS
QUANDO TEMPERA
que paruum sit.
Tantum doctor ut
a temperum, non sen
dicit ad summissè cum
parua aliquid ut uterque
dicendum est, & ad eos h
dicunt, nec tamen volum, nun
quid granditer, & ad fle
gram, & aliquando de vna
summissè ille docetur, & t

non autem hic, hoc est in ecclesiasticis questionibus in quibus huius quem volumus informare sermo uersat. In illis enim ea parua dicuntur, ubi de rebus pecuniariis iudicandum est, ea magna, ubi de salute ac capite omnium, ea uero ubi nihil iudicandum est nihilque agit ut agat siue discernat, sed tantummodo ut delectetur auditor inter utrumque, quorum media & ob hoc modica hoc est moderata dixerit, modicis enim modis nomen posuit, nam modica pro paruis abusiue non proprie dicimus, in istis autem nostris quando quidem omnia maximeque de loco superiore dicimus, populis sed hominum salutem, nec temporariam, sed eternam referre debemus, ubi etiam cauendus est eternus interitus, omnia sunt magna que dicimus, usque adeo ut nec de ipsis pecuniariis rebus vel acquirendis vel amittendis parua uideri debeant, que doctor ecclesiasticus dicit, Siue sit illa magna siue parua pecunia, Neque enim parua est iustitia, quam profecto & paruo pecunia custodire debemus, dicente domino, Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est, Quod ergo minimum est, minimum est, sed in minimo fidelem esse magnum est.

QUANDO SUMMISSO GENERE, ET
QUANDO TEMPERATO, QUANDOQUE
que grandi utendum sit. Ca. XXXIII.

Tamen cum doctor iste debeat rerum dictorum esse magnarum, non semper eas debet granditer dicere, sed summissis cum aliquid docetur, temperate, cum aliquid uituperatur siue laudatur, cum uero aliquid agendum est, & ad eos loquimur qui hoc agere debent, nec tamen volunt, tunc ea que magna sunt dicenda sunt granditer, & ad flectendos animos congruenter, & aliquando de una eademque re magna & summissis dicitur si docetur, & temperate si predicatur.

t

& grāditer si auersus inde animus ut conuertat impel
litur. Quid enim deo ipso maius est? Nunquid ideo di
cit aut qui docet imitatē trinitatis, debet nisi summissa
disputatione agere. vt res ad dinoscendum difficilis
quantum datur possit intelligi? Nūquid hic ornāmēta
& nō documenta queruntur? Nūquid vt aliquid agat
est flectendus vel auditor, & nō ut discat potius instru
endus? Porro cum laudatur deus siue de ipso, siue de
operibus suis, quāta facies pulchre ac splēdide dictio
nis suboritur ei qui potest quantū potest laudare, quē
nemo conuenienter laudat, nemo q̄modocūq; laudat.
At si non colatur aut cum illo vel etiam pro illo colant
idola siue dēmonia, siue quęcumq; creatura quantum
hoc in malū sit, atq; ut ab hoc malo auertant homines,
debet vtīq; granditer dici.

EXEMPLA IN APOSTOLO, DE PRAEDICTIS
GENERIBVS TRIBVS. Ca. XXXIII.

Ummissę dictionis exemplum est apud aplm
s Paulum. (vt planius aliquid cōmemorem) ubi
ait ad Galathas, Dicite mihi sub lege nolentes
esse, legem non legistis, Scriptum est enī quō Abrahā
duos filios, habuit, vnum de ācilla. & vnum de libera,
sed qui de ancilla secundum carnem natus est, qui aut
de libera per repromissionem, quę sunt per allegoriā
dicta, hęc enī sunt duo testamēta, & cętera. Item ubi
rationatur, et dicit, Fratres secundum hominem dico,
tamen hominis confirmatum est testamentum, nemo

ipsum facit aut imper ordinat.
...iones et femi eius, non
...ibus, sed campū in vno. Et
...is. Hoc autem dico testamē
...po quātingenos, & triginta
...māsi euacuandas prom
...heretas, cum non ex promiss
...repromissionem donauit dei
...vni nobis cogitanti, vt
...heretia non est heretias, ip
...vultu interrogans. Quid ergo
...vniq; illius grana polu
...ex promissum est, dicitur q
...dicitur. A cętera. Verum e
...volum aperte caritā, & nos
...etiam dum hoc agitur, dicit
...inciderint, ne id quod di
...aut resellam occurrere.
...riter occurrere, ne mou
...sumus, sit autem vt cum
...fiones & alie rursus inco
...tantur atque soluantur, a
...citatōis extendatur in te
...mum valeat atque vigeat
...disputare recte non possit
...vt quidam contradiçi q
...ne dicitur vbi non est
...quidem sed tacenti occur
...de illis autem apolito
...ma sententiam ne in crep
(varia)

irritum facit aut superordinat. Abrahę dictę sunt promissiones et semini eius, non dicit & seminibus quasi in multis. sed tanquã in vno, & semini tuo qui est Christus. Hoc autem dico testamentum cõfirmatum a deo post quadringentos, & triginta annos facta est lex, nõ infirmat ad euacuandas promissiones. Si enim ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahę autem per repromissionem donauit deus, Et quia occurrere poterat audientis cogitationi, vt quid ergo lex data est, si ex illa non est hereditas, ipse sibi hoc obiecit atq; ait, velut interrogans, Quid ergo lex? Deinde respondit: Transgressionis gratia posita est, donec veniret semẽ, cui promissum est, disposita per angelos in manu mediatoris, & cetera. Pertinet ergo ad docendı curã non solum aperire clausa, & nodos soluere questionũ, sed etiam dum hoc agitur aliis questionibus que fortassis inciderint, ne id quod dicimus improbetur per illas aut refellatur occurrere, si tamen ipsa eorũ solutio pariter occurrerit, ne moueamus quod auferre non possumus. Fit autem vt cum incidẽtes questionı alię questiones & alię rursus incidentibus incidentes pertractantur atque soluuntur, in eam longitudinem rationationis extendatur intentio, vt nisi memoria plurimum valeat atque vigeat, ad caput vnde agebatur, disputator redire non possit, Valde autem bonum est, vt quidquid contradici potest, si occurrerit refutetur, ne ibi occurrat vbi non est qui respondeat, aut presenti quidem sed tacenti occurrat, & minus sanatus abscedat. In illis autem apostolicis verbis dictio est temperata, seniore[m] ne increpaueris, sed obsecra ut patrem
(iuniores ut fratres, anus vt matres,
t ij

adulescentulas ut sorores, & in illis. Obsecro autē vos
fratres per misericordiam dei, vt exhibeatis corpora
vestra hostiam viuam, sanctam, deo placentē, & totus
fere ipsius exhortationis locus temperatum habet lo-
cutionis genus, vbi illa pulchriora sunt, vbi propria
propriis tanquam debita reddita decenter excurrunt,
sicuti est. Habentes dona diuersa secundum gratiam
que data est nobis, siue prophetiam secundum regulā
fidei, siue ministerium in ministrando, siue qui docet
in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui
tribuit in simplicitate, qui preest in sollicitudine, qui mis-
feret in hilaritate, & cetera. Et aliquanto post, Reddite
inquit omnibus debita, cui tributum tributū, cui vecti-
gal vectigal, cui timorem timorē, cui honorē honorē.
Que membratim fusa clauduntur etiam ipso circuitu,
quem duo mēbra contexunt, nemini quidquā debeas-
tis, nisi vt inuicem diligatis. Grandi autem dicendi ge-
nus hoc maxime distat ab isto genere tēperato, quod
non tantum verborum ornatibus ceptum est, quā vio-
lentum est animi affectibus. Nam capit etiam illa orna-
menta pene omnia, sed ea si non habuerit, nō requirit.
Fertur enim impetu suo, & elocutionis pulchritudinē
si occurrerit, uī rerum rapit, non cura decoris assumit.
Satis est enim ei propter quod agitur, vt verba cōgru-
entia non oris eligantur industria, sed pectoris sequat̄
ardorem. Nam si aurato gemmatoq; ferro vir fortis ar-
metur, intētissimus pugne, agit quidem illis armis qd
agit, nō quia p̄ciosa, sed quia arma sunt. Ait apostolus,
vt pro euangelico ministerio patiēter mala huius tem-
poris cum solatio donorū dei omnia tolerent. Magna
res est, & grandis agitur, nec desunt ornāmēta dicēdi.
Ecce nunc inquit tempus acceptabile, ecce nunc dies
salutis, nullam in quoquam dantes offensionem, vt nō
reprehendatur ministerium nostrum, sed in omnibus

commendantes nos in
partia in tribulationibus in
que perie qui longum est. Ier
persecutiones huius mundi cha
in adiutorio dei. Ait autē gra
quō diligemus eam omnia
his qui secundum prophetiam ve
quos ante proficit de predesti
imagine huius mundi p̄cipuum
tribus, si reuera que in eodem
QUOMODO DEBEANT
TRA GENERA PER MIS
Necesse enim quod gen
i vel adhibeat certis di
quando proloca et in v
net adhibere cum vero huius
enim il longus erat decursus
ergo generalem aut pene de
principia de impostare est elo
nominale etiam que possent
dicuntur granditer ex illorum
dura de eorum tanquam vmbra
In hoc quoque genere alioq
solonia huius anime opus est
genus propriū vocat ac per h
est. Si ad huius generibus q
hinc ostendunt aliquid uel
dantur eorum nec liber
quod huius requiritur. In
p̄cipua huius ergo genere
dantur de summo simili. Si
ostendendus est incurrat. v
incurrat. ideo nō ornantur

commendantes nosmetipsos ut dei ministros in multa
patiētia. in tribulationibus. in necessitatibus. & cetera
que persequi longum est. Itemque ad Romanos ait. ut
persecutiones huius mundi charitate uincant spe certa
in adiutorio dei. Ait autē et graditer et ornate. Scimus
quō diligentibus deum omnia cooperantur in bonum
his qui secundum propositū vocati sunt sancti. quoniā
quos ante presciuit & predestinavit conformes fieri
imaginis filij sui. ut sit ipse primogenitus in multis fra-
tribus. & reliqua que in eodem capitulo sequuntur.

QUOMODO DEBEANT INTER SE HAEC
TRIA GENERA PERMISERI. Ca. XXXV.

Nter est enim quod genus cui generi inponat
i vel adhibeatur certis & necessariis locis. Nam
quando proluxa est in vno genere. minus deti-
net auditor em. cum vero fit in aliud ab alio transitum.
etiam si longius erat decētius procedit oratio. In grādi
ergo genere semp aut pene semper tēperata decet esse
pricipia. & in potestate est eloquētis ut dicant nonnulla.
nonnulla etiam que possent granditer dici. ut ea que
dicuntur granditer. ex illorum fiant cōparatione grā-
diora. & eorum tanquam umbris luminosiora reddant.
In quocumque autem genere aliqua questionum vincula
soluenda sunt. acumine opus est quod sibi summiffum
genus proprie vendicat. ac per hoc eo genere vtendū
est. & aliis duobus generibus quādo eis ista incidunt.
sicut est laudandum aliquid uel vituperandū. vbi nec
damnatio cuiusquam. nec liberatio nec ad actionem
quamlibet assensio requiritur. In quocumque alio genere
occurrit. genus adhibendum & interponendū est tem-
peratum. In grandi ergo genere inueniunt locos suos
duo cetera. & summiffio similis. Sicut dixi. q̄stio cuius
nodus soluendus est incurrat. vel quando nulla que
ornari possent. ideo nō ornantur. ut quibusdam q̄rum

thoris ornamentorum præbeant eminentiorem locum.
Summissum genus dicendi silentes docet, & tempera-
tum genus delectatione sua acclamationes audientium
excitat, grande autem genus plerumque pondere suo
voces premit, sed lachrymas exprimit, & hoc vnde nisi
quia veritas sic demonstrata, sic defensa, sic inuicta des-
lectat. Iste ergo doctor noster & dictor magnopere cu-
rare debet, ut non solum intelligentur, verum etiam
libenter & obedienter audiatur, idque verbis agat, ut
veritas pateat, veritas placeat, veritas moueat, quo-
niam nec ipsa que præcepti finis & plenitudo legis est,
charitas ullomodo recte esse potest, si ea que diliguntur
non vera sed falsa sunt. Sicut autem cuius est pulchrum
corpus, & deformis est animus, magis est dolendus,
quam si deforme haberet corpus, ita qui eloquenter
ea que falsa sunt dicunt, magis miseranda sunt, quam
si talia deformiter dicerent.

QVID SIT SAPIENTER ET ELOQUENTER
DICERE, ET QVOD ALIENVM NON DICAT
QVI AB ALIO PROLATA BENE VIVENDO
PRAEDICAT.
Ca. XXXVI.

q Vid ergo est non solum eloquenter, verum etiam
sapienter dicere, nisi verba in summissio genere
sufficientia, in temperato splendentia, in gradi
vehementia, veris tamen rebus quibus audiri oportet
at adhibere? Sed qui vtrumque non potest, dicat sapien-
ter, quod non dicat eloquenter, potius quam dicat elo-
quenter, quod dicit insipienter. Si autem nec hoc
qui dem potest ita conuerteretur, ut non solum sibi premi-
um comparet, sed et præbeat aliis exemplum, & sit eius
quasi copia dicendi, forma viuendi. Sunt sane quidam
qui bene pronuntiare possunt, quid autem pronuntiet

...non possunt, quod si an-
...conferunt memor
...profert, si cam p
...etiam. Sic enim
...uentatis si
...magna, id quod dicit
...fuerit uoce
...fuerunt u
...Qui enim fuerunt
...non est alienu
...dicunt illi aliena
...Quomodo enim boni
...sed in eius r
...fuerunt uerba
...que deum u
...Cum vero boni i
...accusantur
...et deus spiritum est cuius sum
...que non potest comp
...composere uer

DISCRETIONE DOG
QUALITATEM AUDITOR

...conuenit
...quomox
...em, ut dicit
...locutionum &
...sue prædi
...exhibet perfecti
...qualitate
...Gregorius Nazanzen
...exhortatio con

cogitare non possunt. quod si ab aliis sumant eloquē
sapienterq; conscriptum memorięq; commendēt. atq;
ad populum proferant. si eam personam gerunt. non
improprie faciunt etiam. Sic enim quod profecto utile
est multi predicator es ueritatis fiunt. nec multi magis
stri. si unius rei mgrī. idipm dicāt oēs. & sint in eis scis
mata. nec deterrendi sūt isti uoce Hierēie pphete. per
quē deus arguit eos q; furantur uerba eius. unusq; a
proximo suo. Qui enim furantur. alienum rapiunt.
verbum autem dei non est alienum ab eis qui obtem
perant ei. potiusq; dicit ille aliena. qui cum dicit bene.
uiuit male. Quicumq; enim bona dicit. eius uidentur
excogitari ingenio. sed ab eius moribus aliena sunt.
Eos itaq; dixit deus furari uerba sua. qui boni uolunt
videri. loquendo que dei sunt. cum mali sunt. faciēdo
que sua sunt. Cum uero boni fideles bonis fidelibus
hanc operam accommodant. utriq; sua dicunt. quod
& deus ipsorum est cuius sunt illa que dicuntur. & ea
sua faciunt. que non ipsi componere non potuerūt. qui
secundum illa compositē uiuunt.

DE DISCRETIONE DOGMATVM IVXTA
QUALITATEM AUDITORVM. Ca. XXXVII.

Oc quoq; nosse conuenit unumquemq; catho
h licum doctorem quomodo sibi conciliet sui ser
monis authorem. ut dum sciat per supradictā
rationem modos locutionum & species. bene dispen
sando fructus inueniat sue predicationis & laudes. Cū
enim oratio in se exhibet perfectionem. necesse est ut
perpendat auditorum qualitatem. quia ut reuerende
memorie Gregorius Naſanſenus edocuit. non una
eademq; cunctis exhortatio congruit. quia nec cūctos

par morum qualitas astringit. Sepe namq; alios offendunt que aliis profunt, quia plerumq; herbe que hec animalia nutriunt, alia occidunt, & lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat, & medicamentum qd hunc morbum imminuit, alteri vires iniungit, & panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate ergo audientium formari debet sermo doctorum, ut per singula singulis congruat, & a communis edificationis arte nunquam recedat. Quid enim sunt intente metes auditorum, nisi (vt ita dixerim) quedam in cythara tensiones strate chordarum? Quas artifex tagendo vt no sibimetipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat, & idcirco chorde consonam modulatione reddunt, quia vno quidem plectro, sed non vno impulsu ferunt. Vnde & doctor quisq; vt in vna cunctos virtute charitatis edificet, examinata doctrina non vna eadem exhortatione corda audientium tangere debet.

Aliter namq; admonendi sunt uiri, aliter foemine, qa illis secundum sexum suum grauia, istis vero iniungenda sunt leuiora, vt illos magna exerceant, istos uero leuia demulcendo conuertant. Aliter iuuenes, atq; aliter senes, quia illos plerumq; seueritas commonitionis ad perfectum dirigit, istos uero ad meliora opera deprecatio blanda componit. Aliter inopes, atq; aliter locuples, illis namq; conferre consolationis solatiu contra tribulationem, istis uero inferre metum contra elationem debemus. Plerumq; tamen habitum personarum permutat qualitas morum, ut sit diues humilis, pauper elatus, vnde mox predicantis lingua cum audientis debet uita opponi, ut tato districtius in paupere elatione feriat, quanto eum nec illata paupertas inclinat, & tato lenius humilitatem diuitum mulceat, quanto eos nec habundantia que subleuat exaltat. Aliter admonendi

funt lei atq; aliter mites
trita que sequuntur ex
renda sunt leua que graui
atq; aliter prelati alio mel
cus superne extollit illi
isti ne plus uultu uideat q
atq; domini sermone quidem
dicentis aliquid domini u
fuit cum sermo conuicti
admonendi sunt ut sciant
admonendi sunt ut cogno
rum. Alter admonendi si
aliter debet. Sapientes q
emittant fore que sciant
que quodcumq; illi ut uolunt
prietatem dei non inuolunt
putantur stulticia ad ue
Alter impoetores adm
illos namq; ab impoetice
ra compoetice istos aute
tato modesta componi
pluribus inuoluntur. Isti
iusticia, quia eis doctor n
tate rediunt. Alter admo
pallentibus. Isti enim di
bitudo opes de dignam
fore sunt conuicti. Plerumq;
admonendi sunt impoetice
dumq; est impoetice
gna per multa etia que
requiruntur, quia
quod non trahit desideriu
uoluntate debeat sciens,
vt in uoluntate dicitur et que

sunt leti, atq; aliter tristes. Letis uidelicet inferēda sunt
tristia, quę sequuntur ex supplicio, tristibus uero infe-
renda sunt leta, quę pmittunt ex regno. Aliter subditi
atq; aliter prelati, illos ne subiectio conterat, istos ne lo-
cus superior extollat, illi ne minus impleat quę iubēt,
isti ne plus iusto iubeat quam compleant. Aliter serui
atq; domini, serui quidem ut semper humilitatem con-
dicionis aspiciāt, domini uero ut nature suę quę qliter
sunt cum seruis conditi, memoriā non amittant. Isti
admonendi sunt, ut sciant se seruos esse dominorū, illi
admonendi sunt ut cognoscant se cōseruos esse seruo-
rum. Aliter admonendi sunt sapiētes huius seculi, atq;
aliter hebetes. Sapiētes quippe admonendi sunt, ut nō
amittant scire quę sciunt, ebetes quoq; ut appetāt scire
quę nesciunt, illi ut stultam sapientiam deferant, & sa-
pientiam dei non stultam discant, isti uero ut ab ea quę
putatur stulticia, ad ueram sapientiā uicinius currant,
Aliter impudētes admonēdi sunt, atq; aliter uerecūdi,
illos namq; ab impudicię uicio non nisi increpatio du-
ra compescit, istos autem plerumq; ad melius exhor-
tatio modesta componit, illi se delinquere nisi etiam a
pluribus increpentur, istis plerumq; ad conuersionem
sufficit, quia eis doctor mala sua saltem leniter ad mēo-
riā reducit. Aliter admonendi sunt proterui, atq; aliter
pusillanimes, Illi enim dū ualde de se presunt, expro-
brādo ceteros dedignant, isti autē dū nimis infirmitatis
suę sunt conscij, plerūq; in desperationē cadunt. Aliter
admonendi sunt impacientes, atq; alii patientes. Dicē-
dum nāq; est impacientibus, quia dū frenare spm negli-
gunt, per multa etiā quę nō appetunt in iniquitatū ab-
rupta rapiuntur, quia uidelicet mentē impellit furor,
quo nō trahit desideriu & agit cōmota uelut nesciens,
vnde post doleat sciens, Dicendū itaq; est patientibus,
ut studeant diligere quod sibi necesse est tolerare, ne si

patientiam dilectio non sequitur in deteriore culpā
odij virtus ostensa uertatur, aliter admonendi beniuo-
li, atq; aliter inuidi, admonendi namq; sunt beniuoli vt
sic alienis bonis gaudeant, quatenus habere propria
concupiscant, sic proximorum facta diligendo laudēt,
vt ea etiam imitando multiplicent, quia nihil mercedis
sibi agunt, si ea que diligunt in quantum possunt non
imitant. Admonendi sunt inuidi, ut perpendant quāte
cęcitatē & infelicitatis sunt, q̄ alieno profectu deficiūt,
aliena exultatione contabescunt, qui melioratione pxi-
mi deteriores sunt. Aliter admonendi sunt simplices,
atq; aliter impuri, laudandi sunt simplices, ut studeant
nunquam falsa dicere, sed admonendi sunt, nt nouerit
nonnunquam vera reticere, vt simplicitatis bono pru-
dentiam adiungant, quatenus sic securitatē de simpli-
citate possideant, vt circumspēctionem prudentię non
amittant. At contra admonēdi sunt puri, vt quā grauis
sit culpa quam sustinēt, duplicitatē laborem agnoscat,
Dum enim deprehendi metuūt, semper improbas de-
fensios querunt, Aliter admonendi sunt incolomes
atq; aliter egri, Admonendi sunt incolomes, ne opor-
tunitatem salutis in perpetuū promerende despiciant,
ne placere deo se cum possint noluerint, cum uolue-
rint sero non possint, At contra admonendi sunt egri,
vt & se filios dei sentiant, quoniam illos disciplinę fla-
gella castigant, nisi enim correctis hereditatem dare
disponeret, erudire eos per molestias non curaret, Ali-
ter admonendi sunt qui flagella metuūt, & propterea
innocenter uiuunt, Atq; aliter qui sic in iniquitate du-
rauerunt, vt neq; per flagella corrigantur, Dicendum
namq; est his qui propterea bona faciunt, quia tormen-
torum mala metuunt, quia nullam spiritus libertatem
tenent, Nam nisi pœnam non metuerent, culpam pro-
cul dubio perpetrarent, Vn de luce clarius constat, q̄

coram deo innocenter a
delictis peccatis, atq;
per flagella compelluntur,
reuerentium, quanto magis
Aliter admonendi sunt
uacantes, sed magis namq;
quodam uia inuocant
placere, Nam sipe in g
nant, in corde grauis mi-
tra admonendi sunt mult
implicata quanto recti
multiplicata uerba dilabo
p̄p̄t, atq; aliter p̄cipiti
ad agenda bona,

QVAE VIRTU
TRARIAE SIBI
BVS VICTOR

Ac igitur
h̄ predicator
foces uirtu
discernere, ut
ponere cogit uideri ap-
uenerit, Sunt ergo in re
quodammodo ex aliis
rami procedunt, que q̄
necantur, in uno et uic
dierim gestantur, Su-
uolentia germina, de
futura nequiarum g
ata ex aliis procedunt

coram deo innocentia amittitur, ante cuius oculos a desiderio peccatur. atq; iniquus ab iniquitatibus nec per flagella compescitur, tanto acriore inuentione feriendi sunt, quanto maiore insensibilitate durauerunt. Aliter admonendi sunt nimis taciti, aliter multiloquio vacantes. Insinuari namq; nimis tacitis debet, quia dum quaedam vicia incaute fugiunt, occulte deterioribus impleantur. Nam sepe linguam quia immoderatus frenant, in corde grauius multiloquium tolerant. At contra admonendi sunt multiloquio vacantes, vt vigilantius inspiciant a quanto rectitudinis depereunt, dum per multiplicia verba dilabuntur. Aliter admonendi sunt pigri, atq; aliter precipites, Illi namq; suadendi sunt, ne ad augenda bona,

QVAE VIRTVTVM SPECIES CONTRARIAE SINT SINGVLIS SPECIEBUS VICIORVM.

Ca. XXXVIII.

h Aec igitur tanto congruentius vnusquisque praedicator valet exprimere, quanto ueratius species uirtutum & e contra uiciorum nouit discernere, ut cum singula singulis nouit operare cuiusq; vulnere aptum possit medicamentum inuenire. Sunt ergo in uirtutibus quaedam species, quae quodammodo ex aliis speciebus quasi ex arboribus rami procedunt, quae quia ab vna uirtutum radice generantur, in vno eiusdem radice stipite frondes pulcherrimi gestantur. Sunt & e contrario in uiciis quaedam uirulenta germina, de quibus omnis illa multitudo pestifera nequiciarum generatur, & sicut in uirtutibus aliae ex aliis procedunt quasi ex genitricibus proles

(praeciosae, sic & in istis quaedam

v ij

quasi nequissime soboles ex spurcissimis matribus pro
deunt. Sed quia cum uirtutibus uiciorum diuturna sunt
bella utriusque malicie qui sunt duces. quique eorum sint
comites. specialiter quantum possumus exponamus.
ita tamen ut que uirtus. cum quo uicio proprie pugna
gerat pariter ostendamus. Nec enim aliter possumus
ignita uiciorum iacula deuitare. nisi sciamus oportuna
virtutum tegmina illis opponere. ut ex ipsis defensi.
proteruum illum exercitum simul cum eius ducibus Chri
sto super nos regnante possimus superare. Temptata
quippe uicia que inuisibili contra nos prelio regnanti
super se superbie militant. alia more ducum preunt.
alia more exercitus subsequuntur. Nec enim culpe omnes
pari accessu cor occupant. sed dum maiores & paucę
neglectam mentem preueniunt. minores innumere ad
illam se cateruati fundunt. Ipsa namque uiciorum regina
superbia. cum deuictum cor plene ceperit. mox illud
septem principalibus uiciis quasi quibusdam suis du
cibus deuastandum trahit. quos uidelicet duces exer
citus sequitur. quia ex eis proculdubio importune uic
ciorum multitudines oriuntur. Radix quippe cuncti
mali superbia est. de qua scriptura attestante dicitur.
Inicium peccati superbia est. Prime autem eius soboles
septem nimirum principalia uicia. de hac uirulenta ra
dice proferuntur. scilicet inanis gloria. inuidia. ira. tri
sticia. auaricia. uentris ingluuies. luxuria. Nam quia
his septem uiciis superbie nos captos doliuit. idcirco
redemptor noster ad spirituale liberatiõis prelium. spiritu
septiformis gracie plenus uenit. sed habent contra nos
hec singula exercitum suum. Nam de inani gloria. inobe
dientia. iactantia. hypocrisis. contentiones. pertinacie.
discordie. & nouitatum presumptiones oriuntur. De
inuidia odium. susurratio. detractatio. exultatio in ad
uersis proximi. afflictio autem in proximis nascitur. De

*Agitur septem
in uiciis*

radix & tumor moris con
biphenie pferunt. De tri
flammas. de septem uici
ments. erga illam uici
fallacia. quia in uiciis
cordis. in uiciis uiciorum
intra septem. scilicet in
ebetiolemis. circa inel
laxam. reuoluntatis. in
proprietate. amor sui. uel
suis. horrore ante uel de
tenuis septem super
exercitum contra nos du
rum duces. & regina
tunc Christus nobis pre
orum cohortes. & oppo
duces contrarios uirtu
Ducuntur inani glori
litas. que maxime gen
& contemptum cadunt
comites contrarij. id est in
humilis proleto. ypochr
cecia. pertinacia. in uici
presumptio. amor dei &
uiciorum. opponendo est dur
ciorum comites id est oc
lione uera. demeranti
aduersis proximi. copal
quos in uiciis in solpitat
mentendo. comitibus
mentis placiditas
demonstrat. uerba
solpitate uirtus oris.
spiritus in uiciis exercit

ira rixa. & tumor mētis cōtumelię. clamor indignatio.
blasphemie pferunt. De tristitia, malicia, rancor, pus-
sillanimitas, desperatio, torpor, circa p̄cepta, uagatio
mentis, erga illicita nascit. De auaricia, pditio, fraus,
fallatia, piuria, inquietudo, uolentie, & contra miseriz-
cordia obduratiōes cordis oriūt. De uentris ingluuie,
inepta letitia, scurrilitas, immundicia, multiloquium,
eberudo sensus, circa intelligentiam propagatur, De
luxuria, cecitas mentis, inconsideratio, inconstantia,
p̄cipitatio, amor sui, odium dei, affectus seculi p̄-
sentis, horror autē uel desperatio futuri generat. Sed
enumeratis septem superbie fordibus que uiciorum
exercitum contra nos ducunt, uideamus que sint uir-
tutum duces, & agmina exercitus que humilitatis au-
thor Christus nobis prestat ad pugnandum contra uici-
orum cohortes, & opponāus singulis ducibus uiciorum
duces contrarios uirtutum, exercitibusq; exercitus.
Duci igitur inani glorie contra statuēda est dux humi-
litas, que maxime generat in homine despectionē sui,
& contemptum caducarum rerum comitibusq; eius
comites cōtrarij idest inobediētie, obedientia, iactantie
humilis professio, ypocrisi simplicitas, cōtentioni inno-
centia, pertinacie subiectio, discordie pax, nouitatum
p̄sumptiōi, timor dei & honoratio patrū, Duci q; in
uidie opponenda est dux beniuolētia, comitibus eius
cōtrarij comites idest odio dilectio uera, susurratiōi,
locutio uera, detractatiōi, pia laudatio, exultatiōi in
aduersis proximi cōpassio, in eius afflictioni in p̄speris
ipsius leticia in sospitate eius, Ire duci, cōtraria est dux
mansuetudo, comitibusq; eius illius comites, Istius tu-
mori mentis placiditas animi, contumelię benignitas,
clamori grauitas uerborū, indignatōi suauitas morū,
blasphemie puritas oris, Tristicie nāq; duci, obsistit dux
spiritalis leticia exercitibusq; eius exercitus istius, i, mali

*Agg d' uirtutibus
septem uiciorum
2740*

uiciorum membra pro
duces, quos enim sine
possimus experire,
quo uicio proprie p̄cipi
ec enim aliter potest
re, nisi sciamus oportu-
nere, ut ex ipso sciamus
uiciorum ducibus Chri-
us superare. Tempora
tra nos p̄silio regnanti
more ducum p̄cipiunt,
ur. Nec enim culpe oēs
dum maiores & pauce
u. minores inuicem ad
namq; uiciorum regna
plene cepit, mox illud
uiciorum quibusdam suis ducibus
nos uidelicet duces exer-
citus ducibus imporrunt
ur. Radix quippe caritati
pura attendente dicitur,
Prime autē eius soboles
icia, de hac uirtute raris
s gloria, inuidia, ira, tris-
tities, luxuria. Nam quia
os capros doluit, idcirco
e liberatiōis p̄cipiunt, quoniam
nit, sed habent contra nos
nam de inani gloria, inobe-
dientiam, exultatio in ad-
tra cōtrario, exultatio in ad-
u proximi nascitur. De

cīe bonitas, rancori lenitas, pusillanimitati longanimitas, desperationi perseverantia, torpori circa p̄cepta, studium spiritale, vagationi mentis erga illicita, intentio diuine lectionis, Avariciē duci, aduersa est dux largitas, agminibusq; eius, agmina istius, idest proditioni fides non ficta, fraudi sinceritas, fallaciē ueritas, piuribus non iurare, inquietudini tranquillitas, violentiē paciētia, duriciē misericordia, Duci quippe castrimargiē, .i. horrendē voracitati, contraria est dux abstinētia, cohortibusq; illius, cohortes istius, idest ineptē leticiē modestia, securitati ratio sermonū, immundiciē sobrietas, multiloquio taciturnitas, ebetudini sensus circa intelligentiam, furor discendi sapientiam, somnolentiē vigilantiā, Luxuriēq; duci, ac plebi eius, reluctatur dux castitas cum plebe sua, idest cecitati mētis contēplatio dei, inconsiderationi prouisio, inconstantiē constantia, precipitationi continentia, amoris sui mortificatio desideriorū carnis suē, odio dei charitas perfecta dei, Ecce hec sunt que p̄sulem anīmarum oportet scire, & que debet in p̄dicationis diuersitate custodire, vt sollicitus infirmitates singulorū perpendat, & congrua eorū vulneribus medicamina opponat, Sed cum magni studiū sit vt exhortādis singulis seruiatur ad singula, cum valdelaboriosum sit vnūquemq; de p̄priis sub dispensatione debite cōsiderationis instruere, longe tamē est laboriosius auditor es innūeros ac diuersis passionibus laborantes, vno eodēq; tēpore voce unius & cōmunis exhortationis amonerē, Ibi quippe tanta arte vox temperāda est, vt cū diuersa sint auditorū uicia, & singulis inueniant cōgrua, & tamē sibi metipsis nō sint diuersa, vt inter medias passiones vno q̄dem ductu trāseat, sed more ancipitis gladij, tumores cogitationū carnaliū ex diuerso latere incidat, quatenus sic superbis p̄dicetur humilitas, vt tamē timidis nō augeat metus, sic timidis infundat austeritas, vt tamen superbis nō crescat effre

non de sollicitudo boni op
 deate licentia nō augeatur
 modus, vt tamen inuolūtis
 impanentibus cumq; am
 uos nō crescat impet
 zelum, vt tamen inuolūt
 mactibus immoderate
 effusionis fructu minime la
 parcat, vt tamen inuolūt
 licet in modis laudem vt
 magis ad p̄cepta nō hūat
 sunt bona, ne ex later e
 sunt bona summa, ne temp
 sunt vltima, ne diu t̄
 tendunt ad summa, Cum
 mus sic t̄regatur uicicia
 augeatur leticia, que p̄
 ex p̄fessione est, vt tam
 ex tempore, sic itaq; ut
 formido, vt tamen nō ex
 nō, sic in illo reprimatur
 menō ualeat impressi
QVOD CRONTEAT
 no possibilia p̄dicandi
 Tunc potest il p
 e patet magis or
 nō debet, ut orā
 aliterus, sicut in or
 auctis p̄mōq; exeret
 am hēnē, vt ructer d
 Caudē vnaq; re q̄ s
 sua ista hūat q̄ dicit, et
 hē hūat, quoniam qd ad
 non capta vltimū

natio. sic sollicitudo boni opis. vt tamen inquietis imo-
derate licentia nō augeatur actiōis. sic inquietis ponat
modus. vt tamen ociosis nō fiat torpor securus. sic ab
impatiensibus extingatur ira. ut tamen remissis ac le-
nibus nō crescat negligentia. sic lenes accendantur ad
zelum. vt tamen iracundis nō addatur incendiū. sic te-
nacibus infundatur tribuendī largitas. vt tamē prodigis
effusionis frena minime laxentur. sic prodigis p̄dicet
parcitas. vt tamen cōtinentes nō reuocētur ad luxum.
sic cōtinentibus laudetur virginitas. vt tamen in con-
iugibus despecta nō fiat fecunditas carnis. Sic p̄dicāda
sunt bona. ne ex latere iubeantur et mala. sic laudanda
sunt bona summa. ne desperētur ultima. sic nutrienda
sunt vltima. ne dum creduntur sufficere nequaquam
tendatur ad summa. Curandū est itaq; p̄dicatori. q̄tis
nus sic tergatur tristitia que uenit ex tempore. vt non
augeatur leticia que sp̄sione. & sic frenetur leticia q̄
ex sp̄sione est. vt tamen nō crescat tristitia que uenit
ex tempore. sic itaq; in isto reprimatur subito aborta
formido. vt tamen nō excrescat enutrita diu p̄cipita-
tio. sic in illo reprimatur diu aborta p̄cipitatio. ut ta-
men nō ualeat impressa ex consp̄sione formido.
QVOD OPORTEAT POST VLARI A DOMI-
no possibilitas p̄dicandī. **Ca. XXXIX.**

T hęc se posse si potuerit. & inquātū potuerit.
e pietate magis orationū qnā oratorū facultate
nō dubitet. ut orādo pro se ac pro illis quos est
allocuturus. sit orator atēq; dīctor. Ipsa hora iā vt dicat
accedēs. priusq; exerat p̄ferentē linguā. ad deū leuet
aīam sitientē. vt ructet qd biberit. v̄ qd iplerit fundat.
Cū enī de vnaq; re q̄ sc̄m fidē dilectionēq; tractāda
sunt. m̄pta sint q̄ dicāt. et m̄lti modi q̄bus dicāt ab eis q̄
hęc sciūt. q̄s nouit qd ad p̄sens t̄ps. ut nobis dicere. v̄ p̄
nos expediat audiri. nī q̄ corda oīm videt. et q̄s facit ut
v iij

quod oportet. & quēadmodū oportet dicatur nobis. nisi in cuius manu sunt & nos. et sermones nostri? Ac per hoc discat qui docet oīa q̄ docēda sunt. qui et nosse vult & docere facultatē dicēdi. quē ut decet uirū ecclesiasticū cōparet. Ad horā uero ipsius dictionis illud potius bonę menti cogitet cōuenire. q̄d dñs ait. Nolite cogitare quomō aut qd loq̄mini. dabit enim vobis in illa hora qd loq̄mini. nō enī uos estis qui loq̄mini. sed spūs patris vestri qui loq̄tur in uobis. Si ergo loquit̄ in eis spūitussanctus qui persecutibus tradunt̄ p̄ Christo. cur nō et in eis qui tradūt discētibus Christū? Qui aut̄ dicit hoībus nō esse precīpiēdū. quid uel quēadmodū doceāt. si doctores efficit spūitussanctus. potest dicere. nec orandū esse nobis qd dñs ait. scit pater vester qd uobis necessariū sit priusquā petatis ab eo. Siue aut̄ apud populū vel apud quoslibet iāiāq̄ dīcturus. siue qd apud pplm dicendū. vel ab eis qui uoluerint. aut potuerint legendū est dīctaturus. or̄ et ut deus sermonē bonū det in os eius. Si enim regina orauit Hester pro suę gentis tēporali salute locutura apud regē. ut in os eius deus congruū sermonē daret. quātomagis orare debet. ut tale munus accīpiat. qui pro ęterna hominū salute in doctrīna & uerbo laborat. Illi uero qui ea dīcturi sunt. quē ab aliis acceperūt. & antequā accīpant. orent pro ipsis a quibus accīpiūt. ut eis detur quod per eos accīpere uolūt. & cū acceperint. orent ut bene & ipsi pferant. & illi ad quos pferant sumāt. & p̄spero exitu dīctionis. eidē grācias agant. a quo id se accepisse nō dubitant. ut qui gloriatur in illo gloriatur. in cuius manu sunt & nos et sermones nostri.

Explicit liber tercius Rabani Mauri de Institutione clericorum.

DEDICAT

Hec ubi sancte pater deus
Quętu dignanter quat
Tu decus es nostrum doct
Dux facer. & princip
Nam quia tu templum de
Perferunt dicitur hoc
Nam est notus decimus
Ex qua saluator uentum
Qui te perfectum abiret. i
Inerat & hanc caribus
Abbas namq̄ meus. or̄ter
Aegid̄ hęc uoluit red
Seruam atq̄ offerre. hanc
Quem tecum hinc missi